

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)
Volume 4 Issue 4, p. 317-345, November 2012

II. Dünya Savaşı Yıllarında Sovyet Dış Politikası ve Sovyet Emperyalizmi

The Soviet Foreign Policy and Soviet Imperialism During World War II

Mustafa SALEP
Erciyes Üniversitesi

Öz

Bu yazıda Sovyet Rusya'nın II. Dünya Savaşı yıllarındaki dış politikası ve bu dış politikayla bağlantılı Sovyet ideolojisi ele alınmıştır. Sovyet Rusya'nın Doğu Avrupa'da komünizm temelli rejimi yerleştirmek için uyguladığı politikalar Batılı devletler tarafından eleştirilmiştir. Çünkü rejim adına asimile politikaları yürütülmüş, sürgünler ve katliamlar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Sovyet Rusya'nın yayılcı ve emperyalist politikalar yürütmesi Batılı devletlerin tepkisine neden olmuş ve sonuçta güvenlik amaçlı teşkilatlar kurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Sovyetler Birliği, II. Dünya Savaşı, Komünizm, Emperyalizm*

Abstract

This article discusses the Soviet Russia's foreign policy and its correlation with Soviet ideology during World War II. Soviet Russia's policy to install communist regimes in Eastern Europe was a target of criticism by the Western countries because under the banner of ideology installation the Soviets carried out assimilation policies, massacres and exiles. Moreover, the expansionist and imperialist policies of the Soviet Union attracted the reaction of Western countries and paved the road for the foundation of security organizations.

Key Words: *Soviet Union, World War II, Communism, Imperialism, Foreign Policy*

Giriş

İnsanlık yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde büyük bir savaşla karşı karşıya kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın devletlere ve milletlere bedeli ağır olmakla birlikte üzerinden yirmi yıl bile geçmeden yeni bir dünya savaşının ayak sesleri hissedilmeye başlamıştır. Hitler, Kasım 1937'de "Hossbach Bildirisi" ile hayat sahası¹ kavramını ortaya atmış ve Almanya'nın

¹ Burada "Lebensraum" kavramı karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram, 1935'e doğru nasyonal sosyalistler tarafından benimsenerek "hayat sahası" anlamında kullanılmıştır. Ayrıca yaşam, büyüme ve aktivite için gerekli yer, yani yaşama alanı anlamlarında da kullanılmıştır. Yaşar Önen-Ziya Şanbey, **Almanca-Türkçe Sözlük**, C. 1, Hazırlayan: Vural Ülkü, Türk Dil Kurumu Yayını No: 546, Ankara

özellikle tarım yönünden yetersiz olduğunu ve dışa bağımlılığın ekonomiye zarar vereceğini açıklayarak nüfus yoğunluğu az, tarıma elverişli toprakların çok olduğu Doğu Avrupa'dan toprak alınması hedefini ortaya koymuştur. Bu hedef, yalnızca kaybedilen toprakların yeniden alınması için değil aynı zamanda yayılmacı bir politikanın ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte Hitler'in Doğu Avrupa'daki taleplerine İngiltere'nin sıcak baktığını ifade etmek yararlı olacaktır². Bununla birlikte başlangıçta Hitler de İngilizleri soğukkanlı, akılcı bir ulus olarak görmüş ve Rusların desteğini almadan İngiltere'nin savaşa giremeyeceğini düşünmüştür³. Bütün bu öngörüler gerçekleşmemiş ve İngiltere, bir müddet sonra Almanya'ya karşı savaşa katılmıştır⁴.

Savaş başlamadan önce Almanya ve Sovyet Rusya arasında 23 Ağustos 1939 tarihinde Saldırmazlık Paktı⁵ ile birlikte bir de gizli protokol imzalanmıştır. Gizli protokolde Doğu Avrupa ve özellikle Polonya ile Baltık bölgesinde Alman ve Sovyet nüfuz alanları belirlenmiştir. Bu bölgede Finlandiya, Estonya ve Letonya gibi yerler Sovyet nüfuzuna, Litvanya ise Almanya nüfuzuna bırakılmıştır. Ayrıca Romanya'ya ait Besarabya'nın Sovyet Rusya'nın eline geçmesine izin verilirken⁶, Polonya; Almanya ve Sovyet Rusya arasında paylaşılmış ve 28 Eylül 1939 tarihinde de "Dostluk ve Sınır Antlaşması" imzalamışlardır⁷. Sonuçta denilebilir ki bu antlaşmalarla Stalin, Alman tehlikesinin batıya yönelmesinde başarı sağlamıştır⁸. Savaşın başlamasıyla birlikte Hitler, Rusya ile yapılan antlaşmalara güvenerek Stalin'den Fransız Komünist Partisi'nin Alman işgaline karşı direniş hareketine katılmaması için nüfuzunu kullanmasını istemiştir. Bu durum Stalin'i hayli kızdırmış ve ikili ilişkileri olumsuz etkilemiştir⁹. Gerçi Stalin-Hitler antlaşmasının Rusya'nın savaşa hazırlanmasına imkan tanımak için bir taktik olduğu da belirtilmektedir¹⁰. Yaşanan gelişmelere bakıldığı zaman bu iddianın doğruluk payı göz ardı edilemez. Ancak taktik konusunun yalnızca Rusya tarafından değil Almanya tarafından da kullanılmış olabileceği unutulmamalıdır.

1993, s. 634; **Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi**, C. 7, Meydan Yayınevi, İstanbul 1972, s. 855; **Merriam Webster's Collegiate Dictionary**, Tent Edition, Merriam-Webster, Incorporated, USA 1994, s. 663.

² Liddel Hart, **II. Dünya Savaşı Tarihi**, I, Çeviren: Kerim Bağrıaçık, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, s. 18.

³ Hart, **age**, II, s. 745.

⁴ Hitler, eğer İngiltere ile savaşacağını bilmiş olsaydı, Alman donanmasını daha da kuvvetlendirmesi düşünülürdü. Bunu bilemediği gibi İngiltere ile savaş olmayacağı konusunda amirallerine güvenceler vermiştir. Hart, **age**, I, s. 16.

⁵ Dostluk ve saldırmazlık antlaşması, Alman Ribbentrop ve Rus Molotov arasında Moskova'da imzalanmıştır. Nikita Kruşçev, **Kruşçev'in Anıları I**, Türkçesi: Mehmet Harmancı, Milliyet Yayınları, İstanbul 1971, s. 164.

⁶ Barış Ertem, "Türkiye Üzerindeki Sovyet Talepleri ve Türk-Sovyet İlişkileri (1939-1947)", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Volume 3, Spring 2010, s. 253.

⁷ Metin Eriş, **Amerikan-Rus Emperyalizmi**, Boğaziçi Basım ve Yayınevi, İstanbul 1974, s. 234.

⁸ Hart, **age**, I, s. 22.

⁹ Kruşçev, **age**, s. 172.

¹⁰ Arthur Koestler, **Sovyet Efsanesi ve Hakikat (Kızıl Rusya'nın İçyüzü)**, Çeviren: Hüseyin Cahit Yalçın, İnsel Kitabevi, Ankara 1949, s. 34.

Alman ordularının 1 Eylül 1939 tarihinde Polonya'ya girmesinden¹¹ sonra 3 Eylül 1939 tarihinde İngiltere, Polonya'ya vermiş olduğu garanti nedeniyle ve 6 saat sonra da Fransa, Almanya'ya savaş ilan etmiştir¹². Bir ay gibi kısa bir sürede Polonya tamamen işgal edilmiş, 9 ay içerisinde Avrupa'nın birçok yeri savaşla karşı karşıya kalmıştır. Avrupa savaşı olarak başlayan bu savaş, çok geçmeden ikinci bir dünya savaşına dönüşmüştür¹³. Nihayet Almanya, 9 Nisan 1940 tarihinde Norveç ve Danimarka'ya ve 6 Nisan 1941 tarihinde de Balkanlar'a taarruza geçmiştir. Alman uçakları 6 Nisan 1941'de Belgrat'ı bombalamaya başlamış, 12 gün içerisinde herhangi bir direnişle karşılaşmadan Yugoslavya işgal edilmiş ve Yugoslavya ordusu da 17 Nisan 1941'de teslim olmak zorunda kalmıştır¹⁴. Bu arada Almanların 1941 yılında Rusya'ya başlattıkları taarruz¹⁵, başlangıçtaki dostluk havasını tamamen ortadan kaldırmıştır.

Savaşın başlarında Alman üstünlüğü dikkat çekmektedir. Alman Milli Eğitim ve Propaganda Bakanı Paul Joseph Goebbels, 21 Ocak 1942 tarihli savaş günlüğünde Mançurya sınırındaki Bolşevik askerlerinin maneviyatının son derece bozuk olmasına rağmen bu haberin Alman milletinde gereğinden fazla ümide neden olmaması için yayınlamadığını belirtmiştir¹⁶. Bununla birlikte Almanlar, 1943 yılı kışında 1.200.000 subay ve eri Rusya topraklarında kaybetmiştir¹⁷. Nihayet doğu seferi sonucunda Almanya'nın yaralı, kayıp ve ölü sayısı üç milyona ulaşmıştır¹⁸.

Almanya aleyhine gelişen savaşta Rusya, Baltık bölgesinde Polonya'dan başlayarak Akdeniz'de Arnavutluk'a kadar olan bir hat içerisinde Doğu Bloku'nu kurmuştur¹⁹. 1944 yılına gelindiğinde Ruslar ilerlemelerini sürdürmüşler²⁰ ve Ukrayna Almanlar'dan alınmıştır. Leningrad kuşatması kesin olarak yapılmış ve Rus ordusunda taarruzun Romanya, Polonya ve

¹¹ Almanlar, 1 Eylül 1939 tarihinde 96 piyade tümeni, 9 zırhlı tümeni ve 8500 uçakla Polonya'ya hücum etmişlerdir. On yedi gün sonra da arkadan Kızılordu sınırı geçmiş ve böylece doğu sınırı yıkılmıştır. Nihayet Polonya iki ateş arasında kalmıştır. Michael Koriakoff, **İnsan Olmak İstedim**, Çeviren: Hayri Tayfur Sonkur, Güven Basımevi, Berkalp Kitabevi, Ankara 1948, s. 31.

¹² Hart, **age**, II, s. 745.

¹³ Hart, **age**, I, s. 13, 25.

¹⁴ Giray Saynur Bozkurt, "Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, X/2, Kış 2010, s. 53.

¹⁵ Rusya üzerindeki taarruz hedefini Hitler, Kafkasya ve Stalingrad olarak belirlemiş ve birliklerini ikiye bölmüştür. Her iki bölgedeki başarısızlık üzerine, geri çekilmek isteyen Alman askerlerini Hitler; "geri çekilmek yok" diyerek engellemiştir. Çekilme başladığında ise Almanların kaybı büyük olmuştur. Hart, **age**, II, s. 751.

¹⁶ Paul Joseph Goebbels, **Savaş Notları**, Milli Hareket Yayınları: 2, Bahar Basımevi, İstanbul 1968, s. 11.

¹⁷ Aynı yıl 500.000 de müttefik askeri kayıp vermiştir. Ruslar aynı yıl 24000 silah, 7400 tank ve 4300 uçak ele geçirmiş veya imha etmiştir. Sergei M. Shtemenko, **İkinci Dünya Savaşı'nda Rus Harekatı, Rus Kurmayı Savaşta (1941-1945)**, Çevirenler: Güven Korulsan-Yaşar Uçar, Ararat Yayınevi, İstanbul 1971, s. 125-126.

¹⁸ Goebbels, **age**, s. 202.

¹⁹ Eriş, **age**, s. 20-21.

²⁰ Hart, **age**, s. 602.

Baltık memleketlerine ulaşacağına dair bir inanç hakim olmaya başlamıştır²¹. Sonuçta Viyana, 13 Nisan 1945'te Ruslar tarafından alınmış ve Rus askerleri Alman askerlerini batıya doğru itmeye başlamıştır²². Müttefik kuvvetlerinin Berlin'e girmesinden sonra 30 Nisan 1945'te Hitler intihar etmiş ve nihayet Almanya, 7 Mayıs 1945'te kayıtsız şartsız teslim olmuştur²³. Rusya'nın bu başarısında Sovyet siyasetinin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Sovyet siyaseti muvaffakiyetten doğan bir kuvvete sahip olup, bu durum Rus milletinde sadakat ve disiplin doğurduğu gibi Almanya'nın yenilmiş olması da buna kanıt olarak gösterilebilir²⁴.

Diğer taraftan Japonya'nın Aralık 1941'de savaşa katılması savaşı uzatmış olmakla birlikte, Amerika'nın da savaşa katılmasıyla Almanya, Japonya ve İtalya'nın yenilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir²⁵. Nihayet Amerikan uçakları 6 Ağustos 1945'te Hiroshima'ya, 9 Ağustos 1945'te de Nagasaki'ye atom bombası attıktan sonra²⁶ Japonya, teslim belgesini 2 Eylül 1945'te Tokyo'da imzalamak zorunda kalmıştır²⁷. Böylece Hitler'in Polonya'ya taarruz ettiği 1 Eylül 1939'da başlayan II. Dünya Savaşı tam altı yıl bir gün sonra 2 Eylül 1945'te sona ermiştir²⁸. Almanya ve Japonya'nın teslim olmasından sonra Sovyetler Birliği, Doğu Avrupa'da avantajlı hale gelmiştir²⁹. Denilebilir ki müttefikler, Hitler Almanyası'ndan Avrupa'yı kurtarmayı amaçlarken bu kez yeni ve daha büyük bir tehdit olan Rusya'yla karşı karşıya kalmışlardır. Tarihin kaydettiği en kanlı hesaplaşma olarak nitelenen³⁰ II. Dünya Savaşı sonrasında dünya, iki kutuplu bir merkez haline gelmiş, Amerika ve Sovyet Rusya bu iki kutupluluğun merkezinde yer almıştır. Diğer Avrupa devletleri ise savaştan yeterince zarar gördükleri için dünya gücünü bu iki devlete bırakmak zorunda kalmışlardır³¹. Sonuç olarak bu dönemde Avrupa'yı ve çevresini tehdit eden Sovyet yayılmacılığına karşı duyulan güvenlik endişesi devletlerin dış politikasını etkileyen en önemli mesele olmuştur³².

Churchill'in tabiri ile II. Dünya Savaşı; "gereksiz savaş"tı. Gereksiz savaş, gereksiz yere uzatılmış ve milyonlarca insanın hayatına mal olmuştur. Elde edilen barış, ufuktaki başka bir savaşın tohumlarını atmıştır. Altı yıl süren savaşta, milyonlarca insanın sakat kaldığını, 40 milyonu aşkın insanın hayatını kaybettiğini ve 5 milyondan fazla insanın toplama kamplarında, gaz odalarında akıl almaz işkenceler altında can verdiğini düşünürsek savaşın ne kadar acımasız, ıstırap ve yokluklarla dolu olduğunu söyleyebiliriz³³. Savaş yıllarında Sovyet

²¹ 1944 yılı ilkbaharında Novgorod cephesi terk edilerek, Volhinyen cephesi açılmıştır. Goebbels, *age*, s. 202.

²² Shtemenko, *age*, s. 345.

²³ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınları, İstanbul 2000, s. 402.

²⁴ *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 13.

²⁵ Hart, *age*, s. 751-752.

²⁶ İki şehre atılan atom bombalarını Semento; "İki şehrin yaşadığı trajedi kısaca ve basitçe anlatılır gibi değil." diyerek tanımlamıştır. Shtemenko, *age*, s. 380-381.

²⁷ Japonya, antlaşmayı Missouri zırhlısında imzalamıştır. Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s. 406.

²⁸ Hart, *age*, II, s. 738.

²⁹ Ertem, "agm", s. 266.

³⁰ Hart, *age*, I, s. 13.

³¹ Oral Sander, *Siyasi Tarih (1914-1995)*, 16. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 2007, s. 201.

³² Sedef Bulut, "Sovyet Tehdidine Karşı Güvenlik Arayışları: I. ve II. Menderes Hükümetlerinin (1950-1954) NATO Üyeliği ve Balkan Politikası", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 41, Mayıs 2008, s. 37.

³³ Hart, *age*, II, s. 741, 753; I, s. 5.

kaynaklarının kısmen veya tamamen yok olduğunu görüyoruz. Bunlar arasında; 1700 şehir, 70 bin kasaba, 6 milyon bina, 84 bin okul, 43 bin kütüphane, 31 bin fabrika ve 1300 köprü bulunmaktadır. Hatta 98 bin kolhoz, 1876 sovhoz yok edilmiş; Sovyet ekonomisi 137 bin traktör, 49 bin biçerdöver, 17 milyon büyük baş hayvan, 20 milyon domuz, 27 milyon koyun ve keçi kaybetmiştir³⁴. Savaştan sonra Kremlin Sarayı'nda konuşma yapan Stalin; "...anavatanımız gerçi mezbahaya döndü ama, düşmanın kesin yenilgisiyle başımıza zafer tacını da taktık." diyerek³⁵, savaşın kanlı yüzünü zafer nutkunda itiraf etmiştir. Sonuç olarak insan hayatının, Demokrasinin ve şahsi hürriyetlerin büyük önem taşıdığı güçlü devletler, bu değerleri açık bir şekilde ilan edip savunmuş olsalardı, savaşlar bu kadar yıkıcı olmayabilirdi³⁶.

Nihayet, II. Dünya Savaşı sonrasında emperyalizm ve stratejik menfaatlerin yanında bağımsızlık isteğinin de önemli hale geldiğini görmekteyiz. Bu savaşla birlikte devletlerin askeri müesseselerinin kuvvetli olmasının diğer devletler nazarında büyük önem taşıdığı bir kez daha anlaşılmıştır. Askeri bakımdan güçsüz bir devlet karşısında güçlü devletlerin neler yapabileceğini tahmin etmek zor olmasa gerekir. Örnek olarak II. Dünya Savaşı sonrasında güçlü bir Amerika olmasaydı, Sovyet Rusya'nın neler yapabileceğini tahmin etmek zor olmazdı³⁷. Bu çerçevede dünyadaki güç dengesinin insanlık için çok önemli olduğunu söyleyebiliriz.

1. Sovyet Rusya'da İç Politikanın Dış Politikaya Etkisi

Sovyet ihtilali ve komünizm rejimi Sovyet Rusya'da 20. yüzyıl içerisinde milyonlarca insanın katledilmesine neden olmuştur ki özellikle Lenin ve Stalin dönemleri kardeşlik adına katliamların sıkça yaşandığı dönemler olmuştur. Bu dönemde topraklarının alınacağını gören köylüler; şehirli ve işçileri düşman olarak görmüşler ve sonuçta iç savaş başlamıştır. Bu iç savaş da kitleler halindeki idamları getirmiştir. Hatta Lenin'in; "*Olayların bizi zorladığı gaddarlık, bir gün çok daha iyi anlaşılacak ve affedilecektir. Evet her şey anlaşılacaktır, her şey...*" dediği belirtilmiştir³⁸. Lenin'den sonra istenmeyen insanların ortadan kaldırılması için halk düşmanı olduğuna dair bir raporun tutulması yeterli olmuştur. Böylece 1930'ların sonlarına doğru birçok yetişmiş insan ortadan kaldırılarak adeta Hitler'e yardım edilmiştir. Kruşçev'in tabiri ile kan banyosu 1937 yılında kıpkızıl bir hal almıştır³⁹. 1937'deki bu büyük temizlik sırasında birçok Sovyet vatandaşı, bir zamanlar yabancı biriyle arasının iyi olduğu gerekçesiyle ortadan kaldırılmıştır. Arka planda ise daima iç emniyet kıtaları mahiyetindeki NKVD yer almıştır⁴⁰. Bu konularla ilgili kulaktan kulağa gelen şikayetler üzerine Stalin sık

³⁴ Nicholas V. Riasanovsky, Mark D. Steinberg, **A History of Russia**, Oxford University Press, New York 2005, s. 517- 518.

³⁵ Shtemenko, **age**, s. 412.

³⁶ **BCA**, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 17.

³⁷ **BCA**, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 22.

³⁸ Niyazi Köymen, **İki Dev-İki Sistem Rusya-Amerika, Gezilerden İzlenimler-Kıyaslamalar**, Karınca Matbaacılık, İzmir 1968, s. 6- 7.

³⁹ Kruşçev, **age**, s. 109, 116.

⁴⁰ Bu teşkilatın sayısı yarım milyonu bulmamakla birlikte Rusya'nın en iyi eğitim görmüş ve en iyi teçhizatlı askerlerinden oluşturulmuştur. "*Çeyrek asır imtiyazlı bir teşkilat oluşturan Çeka, Gepeu, NKVD isimleriyle aynı görevler yürütülmüştür. Teşkilat memurları en iyi gıdaların, elbiselerin, en güzel arabaların ve dansözlerin kendilerine tahsis edilmesi imtiyazına sahip olmuştur. Teşkilatın tahsisatı hudutsuz olup, teçhizatı memleketin istihsal ettiği en iyisidir. Zabitanın da bu ülkede büyük yetkisi*

sık; “Halkı kendimize yaklaştıracak tedbirler almalıyız.” demeye başlamıştır. Neticede yapılan yanlış uygulamalar II. Dünya Savaşı sonrasında kısmen değişmiştir⁴¹.

Sovyet Rusya’da kolektifleştirme faaliyetlerine baktığımızda bu faaliyetlerin 1928-1933 yılları arasında yoğun bir şekilde devam ettiği ve neticede bütün köylülere nahiye arazisinden eşit topraklar verildiği görülür⁴². Konuyla ilgili olarak Kruşçev, tarım araçları alınması için toplanan parayı götürmek üzere, 1930 yılında Samara’da bulunan Stalin Kolektif Çiftliği’ne gitmiştir. Çiftliktekilerin çoğunluğunun Çuvaş halkından olduğunu ve tercüman aracılığı ile konuştuklarını, çiftçilerin araç ve gereçlerle ilgilenmediklerini ve bütün isteklerinin bir parça ekmek olduğunu görmüş ve şaşkınlığını gizleyememiştir. Çünkü eğitim gördüğü sanayi akademisinde kolektifleştirmenin mükemmel bir şekilde sürdürüldüğü öğretilmiştir. Aynı yıl Kiev bölgesi Komite Birinci Sekreteri Demçenko, Moskova’ya gelerek açıklıktan ölmüş insanları taşıyan yüklü bir trenin Kiev’e geldiğinden ve bu trenin yol boyunca ceset topladığından bahsetmiştir. 1932 yılında da topraklarını işlemeyi reddeden Kuban Kazakları’nın hepsi yurtlarından atılarak Sibiry’a sürülmüştür⁴³. Bütün bunlara rağmen gazeteler Rus halkının en mesut halk olduğunu ikna etmeye çalışmıştır. Amerika’ya ait işsizlik haberleri, grevler, ırkçılık zulümleri, işçilerin istismarı gibi konular seçilerek yayınlanmış⁴⁴ ve böylece Rusya’nın iyi ve halkına yararlı bir devlet olduğu konusu işlenmek istenmiştir.

Sovyet ideolojisine göre insanların mutluluk ve refahının Sovyet tipi proletarya diktatörlüğü ile gerçekleşeceği ve gerçek demokrasinin de bu olduğu ifade edilmiştir. Bu düşünce dışındaki her türlü siyasi ve ruhi kanaat Sovyetler tarafından faşist ve gayri dostane olarak değerlendirilmiştir. Burada ifadesini bulan demokrasi kavramı Sovyet proletarya diktatörlüğünü, faşist kavramı ise Sovyet akidesine muhalif bütün fikir ve akideleri ifade etmektedir ve hatta hakaret içeren bir içeriğe sahip olmuştur. Dostane kavramı da Sovyet ideallerine hizmet ederek samimiyetini göstermiş kişiler ve toplumlar için kullanılmıştır⁴⁵.

Sovyet dış siyasetinin kuvvetli oluşu, iç siyasetten kaynaklanmıştır. Sovyet Rusya’da siyasi ahenk bir grup tarafından idare edilmiş olup, bu grup halkın nazarında proletarya sınıfının refahını sağlayacaktır. Bunu sağlamak için düşünce hürriyetinin dahi kısıtlanabileceğine inanılmıştır⁴⁶. Buna karşılık etnik ayrılık, dini ayın, ilmi ve edebi konuların tartışılması konularında hayli serbestlik varken, siyasi konularda serbestlik olmamıştır. Devlet her şeyin üzerinde olup, devlete karşı olan hiçbir düşünceye müsamaha gösterilmemiştir. Bu

*vardır. Stalin hariç herkes hakkında ölüm cezası verebilir, vatandaşların özel hayatlarına karışmakta mahsur görmezler. NKVD dünyanın bütün memleketlerinde Kızıl Ordu’nunkinden ayrı ve müstakil olarak casus şebekesi bulunmaktadır. Hatta Sovyet Rusya’nın güzide insanları, Kızıl Ordu subayları ve partinin yüksek üyeleri bile bu teşkilatın korkunç elinin altında olmuştur. Bu teşkilat inkılâbın iç ve dış düşmanlarıyla mücadele etmek için kurulmuştur. İçerideki düşmanlar, çarlık taraftarı asiller, kapitalistler, Kulak’lar ve Menşevikler süratle tasfiye edilmiştir.” John Fischer, **Sovyet Cennetinin İç Yüzü (Demir Perdenin Arkası)**, Çeviren: Fethi Kardeş, Varlık Yayınları, İstanbul 1947, s. 5, 15.*

⁴¹ Samet Ağaoğlu, **Sovyet Rusya İmparatorluğu**, Baha Matbaası, İstanbul 1967, s. 58.

⁴² Koestler, **age**, s. 49.

⁴³ Kruşçev, **age**, s. 93-97.

⁴⁴ Fischer, **age**, s. 33.

⁴⁵ **BCA**, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 3.

⁴⁶ **BCA**, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 11.

siyaset güdülerek içeride siyasi bir ahenk kurma amaçlandığı gibi dışarıda da Sovyet siyasetinin doğal, sabit, müspet ve kuvvetli unsurlar içerdiği gösterilmek istenmiştir⁴⁷.

Sovyet Rusya'nın iç politikadaki en asil sınıfı komünist partisi yöneticileri olmuştur⁴⁸. Yönetimde partinin etkisi önemli bir yer tutmakta olup, partideki disiplinle ilgili Lenin şunları söylemiştir: “*Proleteryanın organizatör rolünü doğru ve başarı ile yürütebilmesi için parti içinde katı bir merkezîyetçilik ve disiplin şarttır*”⁴⁹. Partideki bu anlayış devlet yönetiminde de etkili olmuştur. Komünist Parti, idare ettiği kitleden çok farklı olarak imtiyazlı bir idareciler sınıfı oluşturmuştur. Mutlak itaat isteyen partiye üye olabilmek kolay olmadığı gibi Ruslar'ın ancak yüzde ikisi, üçü arzu edilen parti kartını alabilmiştir⁵⁰. Komünist Partisi, üyelik konusu dışında çeşitli amaçlar doğrultusunda hareket ederek Rusya'da manolitik birliği gerçekleştirmek için çalışmıştır. Ayrıca Sovyet vatandaşlarının her şeyden önce Marx, Lenin ve Stalin'in nazariyelerini öğrenmesi istenmiştir. Bu nazariye ve bilgiler bizzat Stalin tarafından “Komünist Parti Tarihi” kitabında açıklanmış ve yorumlanmıştır⁵¹. Nihayet Rusya'da Lenin “baba”, Stalin “oğul”, Marx da “ruhülkudüs” olarak kabul edildiği gibi resimleri de her ailenin evini süslemiştir⁵².

Sovyetler Birliği, birçok milleti içerisine alan federal bir devlet olmakla birlikte kuvvetli bir merkezîyetçilik anlayışına sahip olmuştur. Yani Sovyet Rusya iç politikasında gerçek hakimiyet totaliter diktatörün elinde olmuştur⁵³. Bu merkezîyetçilik ve diktatörlük sonucunda en çok sıkıntıyı azınlıklar yaşamıştır. Rusya'da azınlıkların kayıtsız şartsız baş eğmeye zorlandıkları en önemli şey de Rusça'nın konuşulması olmuştur. Müslüman Türk azınlıklar ise yalnızca Rusça konuşmaya değil, yazmaya da zorlanmışlardır⁵⁴. Bu da devlet iç politikasında Ruslaştırma faaliyetlerinin önemli bir yönünü ortaya koymaktadır. Sonuçta Sovyet Rusya'da kurulan komünizm temelli bu sistem, sınıfsız bir cemiyet görüşünü savunmuş ve bunu gerçekleştirmek istemiştir. Ancak bütün çabalara rağmen Sovyet Rusya'da toplumun sınıfsızlaştırılmadığı, bilakis yaşama sevelerindeki farklılık ve çeşitliliğin arttığını⁵⁵ ve devlet içerisindeki mahalli bütün renklerin de ancak Marksist-Leninist bir felsefenin sınırını aşmamak kaydıyla korunduğunu söyleyebiliriz⁵⁶.

2. Sovyet Rusya Dış Politikasında Temel Eğilimler

Devletlerin dış politikaları tarihsel bir dinamizme sahip olup, bu dinamizm devlet geleneğinde yılların birikimiyle oluşur. Bu anlamda Sovyet Rusya dış politikasının

⁴⁷ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 12.

⁴⁸ Ağaoğlu, *age*, s. 82.

⁴⁹ Eriş, *age*, s. 225.

⁵⁰ Parti aynı zamanda 4 milyon çift kulağıyla istihbarat servisidir. Ayrıca bütün itaatsizlikleri gizli zabıta olan NKVD vasıtasıyla yürütmüştür. Rusya'da komünist olmak Cizvit tarikatına girmek kadar zor olmuştur. Partinin kapısı kabiliyetine güvenen her Rus'a açık olmasına rağmen eleme çok sıkı yapılmıştır. Fischer, *age*, s. 38-39.

⁵¹ Koriakoff, *age*, s. 113.

⁵² Fischer, *age*, s. 38.

⁵³ Eriş, *age*, s. 79, 224.

⁵⁴ Ağaoğlu, *age*, s. 34.

⁵⁵ Eriş, *age*, s. 73, 76.

⁵⁶ Ağaoğlu, *age*, s. 33.

oluşmasında kendi tarihsel birikimi önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda Sovyet Rusya'da 1918-1924 yılları arasında iktidarda kaldığı süre içerisinde Lenin, komünizmin yayılması ve ekonomik aksaklıkların giderilmesiyle uğraşmıştır. Bu dönemde uluslararası ilişkilerde barış eksenli bir politika takip edilmiş ve Polonya, Baltık ülkeleri, Türkiye, İran ve Afganistan'la saldırmazlık antlaşmaları; Almanya ve İngiltere ile dostluk ve ticaret antlaşmaları imzalanmıştır⁵⁷. Lenin'den sonra iktidara gelen Stalin de; kişisel gücünü artırmak, sosyalizmi kurmak, sermaye, ticaret ve diplomatik tanınma amacıyla tarafsızlık ve saldırmazlık politikası takip etmiştir⁵⁸. İkinci Dünya Savaşı'na kadar dış politikada barışa ağırlık verilmesinde ülkenin ekonomik sıkıntılar yaşaması da etkili olmuştur⁵⁹. Nihayet 1939 yılına kadar Sovyet Rusya dış politikasının daha çok Çarlık Rusya'nın mirasına sahip çıkma şeklinde tezahür ettiği söylenebilir. Bu yıldan sonra dünya sosyalist hakimiyeti için gerektiğinde antlaşmalar yapma ve hatta savaşlar açma yoluna girildiği görülmüştür⁶⁰. Sonuç olarak Sovyet Rusya, savaş için hazırlıklar yaparken sadece ülkeyi savunmayı değil, araziler elde etmeyi de gaye edinmiştir⁶¹.

Sovyet Rusya'nın Almanya'dan almış olduğu Doğu Avrupa topraklarından çekilmek istememesi, Yunanistan'daki komünist ayaklanmayı kışkırtması, İran'ın doğusundaki Azerbaycan'ı istila etmesi ve Türkiye'nin doğu sınırından hak iddia etmesi dünya hakimiyetine yönelik rekabetin ilk kıvılcımları olmuştur⁶². Stalin'in son on yılı Sovyet dış politikasında önemli gelişmelere sahne olmuştur. Bu çerçevede savaştan sonraki yıllar, Doğu Avrupa'da Sovyetlerin genişlemesini sağladığı gibi, başını Sovyetler Birliği ve Amerika'nın çektiği komünist blok ve anti-komünist blok şeklinde bir kutuplaşma oluşmuştur. Bu anlamda batıdaki anti-komünist geleneğin derinliğine bakıldığında Amerika'nın Rusya'ya karşı dünya egemenliğini istemesi daha iyi anlaşılacaktır⁶³. Bütün bu kutuplaşmalara rağmen Sovyet liderleri savaşı kolay kolay istememişler ancak çetin adamlar olmaları, dövüşmekten çekinmemeleri, keyfi olarak sevk ve idare edilmemeleri gibi nedenlerle⁶⁴ yeni bir savaş ihtimali her zaman için insanlığın önüne gelebilmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte sertleşen Sovyet Rusya dış politikası, Stalin'in 5 Mart 1953'te ölümüne kadar devam etmiştir. Stalin'den sonra iktidara gelen Kruşçev döneminde ise; "barış içinde bir arada yaşama" sloganı benimsenmiş ve bir müddet bu şekilde devam edilmiştir. Nihayet 1955 yılında Amerika Başkanı Eisenhower ile Cenevre'de görüşen Kruşçev, barışçı bir atmosferin oluşmasını istemiştir. Ancak Sovyet Rusya'nın politikasındaki bu değişiklik uzun sürmemiş ve 1956 yılında Polonya ve Macaristan'da ortaya çıkan olayların kanlı bir şekilde bastırılması ile gölgelenmiştir. Bu da Sovyet Rusya dış politikasının gerçekte değişmediğinin kanıtı olmuştur⁶⁵.

Sovyet Rusya, 1939-1941 yılları arasında, Almanya'nın yanında savaşta yer almış ancak, Almanya'nın İngiltere ve Fransa ile olan savaşına müdahil olmamıştır. Savaş ilerledikçe

⁵⁷ Abdullah Demir, *Tarihten Günümüze Rus Yayılmacılığı ve Yeni Kurulan Cumhuriyetler*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1998, s. 27.

⁵⁸ Sander, *Siyasi Tarih (1914-1995)*, s. 40.

⁵⁹ Demir, *age*, s. 27.

⁶⁰ Eriş, *age*, s. 233.

⁶¹ Fischer, *age*, s. 145.

⁶² Eriş, *age*, s. 16.

⁶³ Riasanovsky, Steinberg, *age*, s. 522-523.

⁶⁴ *BCA*, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 20.

⁶⁵ Eriş, *age*, s. 242; Demir, *age*, s. 28.

emperyalist emeller gün yüzüne çıkmış ve Haziran 1941'e kadar Stalin; Finlandiya, Estonya, Litvanya ve Letonya'yı kendi ülkesine katmıştır⁶⁶. 1941 yılı Haziranında Almanya'nın Sovyet Rusya'ya karşı saldırısı Rus dış politikasında önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu değişimle birlikte Sovyet Rusya; İngiltere, Fransa ve Amerika'nın yanında savaşa katılmış ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle Ekim 1941- Mayıs 1945 tarihleri arasında İngiltere'den askeri yardım, Amerika'dan da ödünç ve kiralama adıyla 10,8 milyar dolar yardım almıştır⁶⁷. Bu yardımlar Almanya karşısında Sovyet Rusya'nın elini kuvvetlendirmiş ve savaşın uzaması da Stalin'e Avrupa'yı komünist hakimiyeti altına alma fırsatı vermiştir⁶⁸. Buna rağmen Stalin, Sovyet Rusya'nın yeni bir saldırı karşısında ayakta duramayacağını anlamıştır. Bu nedenle Sovyet gücünü ve kuvvetli imajını korumak için batı sınırında komünist birliklerin kurulmasına ihtiyaç duyulmuş ve istenen amaç bu şekilde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır⁶⁹.

Devletlerin dış politikaları, devlet adamlarının sözlerine göre değil göttükleri felsefe ve uyguladıkları politikalara göre tayin edilegelmiştir⁷⁰. Bu anlamda Sovyet dış politikasında söz ve fiiliyat arasında bir bütünlük göze çarpmaktadır. Sovyet dış politikasının esasını, dünyanın tek bir dünya olduğu inancı ve barışın da bölünmezliği düşüncesi oluşturmuştur. Dünyayı tek bir dünya olarak gören Sovyet Rusya, kendi sistemi dışındaki sistemlere karşı olup, barış esasının da bu olduğuna inanmıştır. Bu siyasetle Sovyet Rusya, sulh ve emniyetten öte ülkesi için imkânlar oluşturmak istemiştir⁷¹. Sovyet Rusya için imkanlar oluşturacak en önemli mekanizma devlet başkanlığıdır. Devlet başkanı, uluslararası arenada Rusya'nın tek söz sahibi olup, dış politika belirlemede geniş ve sınırsız yetkilere sahip olmuştur⁷². Denilebilir ki Sovyet Rusya'da karar alma kuvveti tamamen merkezin elinde olup, yetki paylaşılmamış durumdadır. Dış işlerini idare edecek yetişmiş personel az olmakla birlikte⁷³, dış politikada gerçek hakimiyet proletaryanın eline hiç geçmemiş ve belirli bir azınlığın elinde toplanmıştır. Sonuç olarak denilebilir ki gerçek hakimiyet totaliter diktatörün elinde olmuştur⁷⁴.

John Foster Dulles⁷⁵, Sovyetler Birliği dış politikasında takip edilen siyasetin Moskova tarafından sert ve müsamahasız bir şekilde tanzim edildiğini belirtmiştir. Ona göre bu siyaseti belirleyenler çoğunlukla yabancı milletleri ve devletleri bilmedikleri gibi, dünyayı da santranç tahtası olarak görmüşlerdir. Yabancı devletlerdeki diplomat ve ajanların Moskova nazarında fazla ehemmiyetlerinin bulunmadığını, hatta Molotov, Viohinsky gibi Dışişleri Dairesi

⁶⁶ Litvanya, Letonya ve Estonya'nın Sovyet Rusya tarafından ilhak edilmiş olması Sovyet Rusya'nın savunması için önemli bir kazanım olmuştur. Kruşçev, *age*, s. 192.

⁶⁷ Eriş, *age*, s. 235.

⁶⁸ Hart, *age*, II, s. 753.

⁶⁹ Riasanovsky, Steinberg, *age*, s. 523.

⁷⁰ *BCA*, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 2.

⁷¹ *BCA*, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 3.

⁷² Elnur Hasan Mikail, *Yeni Çarlar ve Rus Dış Politikası*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 61.

⁷³ *BCA*, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 13.

⁷⁴ Eriş, *age*, s. 224.

⁷⁵ Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politikasının belirlenmesinde belirli bir dönem önemli mevkide bulunan John Foster Dulles, Birleşmiş Milletler Anayasası'nın hazırlanmasında Amerika'nın temsilcisi olarak çalışmış ve bu süreçte Rus liderlerle uzun mesailerde bulunarak Rus politikasını anlama konusunda önemli kazanımlar elde etmiştir. John Foster Dulles, Rus devlet adamlarını yakından tanınması münasebetiyle Amerika'nın Rusya'ya karşı nasıl bir politika takip etmesi gerektiğini de yazılarıyla ve görüşleriyle açıklamıştır. *BCA*, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 1.

Başkanları bile Stalin'in, Politbüro'nun, onayını almadan önemli hiçbir meselede karar veremediklerini belirtmiştir⁷⁶. Yönetimde on dört kişiden oluşan bir idare meclisi bulunmakta olup, buna Politbüro ismi verilmiştir. Prensip olarak bu on dört kişi arasında başkan bulunmamakla birlikte, fiiliyatta şef Stalin'dir⁷⁷. Belirtildiği gibi Sovyet dış siyaseti müsamahasızlığa dayanmaktadır. Buna göre kendi ideolojileri dışındaki cereyanlara müsamaha göstermek tehlikeli bir durum olarak değerlendirilmiştir. Cemiyet için önemli bütün unsurların ortadan kaldırılmasını hedef alan Sovyet dış siyaseti, bu hedefe varıncaya kadar barışın tehlikede olduğunu varsaymıştır. Sovyet liderlerine göre potansiyel tehlikeleri ortadan kaldırmanın tek yolu, tüm dünyada Sovyet siyasi felsefesini kabul etmiş hükümetlerin kurulmasıyla gerçekleşecektir⁷⁸.

Bütün bunlara bakarak Sovyet dış siyasetinin değişikliğe uğramaması durumunda dünya devletlerinin karşılaşacağı en önemli şeyin savaş olacağı açıktır. Bu nedenle Sovyet liderlerinin dünya ahvalini iyi bilmeleri daima gerekli olmuştur. Eğer bu gerçekleşmezse Sovyet liderlerinin başlangıçta önemli başarılar elde etmiş olan komünizmin esas felsefesinden vazgeçmeleri imkânsız olacak ve dünya birçok macera ile karşı karşıya kalmış olacaktır. Bu nedenle Sovyet dış siyasetinin mahzurlu yönlerini belirtmek dönemin şartlarında Amerika Birleşik Devletleri'ne düşmüştür. Eğer dolaylı da olsa Sovyet dış politikasının mahzurlu yönleri ve başarılı olamayacağı anlatılmamış olsaydı, özellikle Amerikalılarda ve diğer milletlerde biriken Sovyet karşıtlığının askeri ve ekonomik güce güvenilerek kimi çılgınca durumlara neden olması düşünülebilirdi⁷⁹. Bu da insanlığı yeni bir savaşa sürükleyebilir ve milyonlarca insanın, sayısız kaynağın yok olmasına neden olabilirdi.

Sonuç olarak Sovyet Rusya'nın doğuda komünizmin liderliği konusunda komünist Çin'le münasebetlerinin bozulması ve iç bünyede ortaya çıkan ekonomik sıkıntılar yeni stratejik uygulamaların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Batı ile yakınlaşarak ekonomik ve teknolojik gelişmelerden yararlanmak, yakınlaşma sayesinde komünist Çin'e karşı hazırlıklı olmak, Avrupa'dan Amerikan kuvvetlerinin çekilmesini sağlayarak NATO'nun zayıflamasını sağlamak, dünyanın gelişmemiş ve az gelişmiş ülkeleri üzerinde ideolojik savaş sürdürülerek Sovyet nüfuz ve egemenliğini sağlamak Sovyet Rusya'nın bu dönemdeki yeni hedefleri arasında sayılabilir⁸⁰.

3. Soğuk Savaş ve Sovyet Rusya- Amerika İlişkileri

Soğuk savaş kavramı, II. Dünya Savaşı'ndan sonra savaşın galibi iki büyük devletin ve bu devletler etrafında kümelenmiş küçük devletler arasındaki anlaşmazlık ve çatışmanın silah kullanılmadan sürdürüldüğü belirli bir dönemi tanımlamaktadır. Daha açık bir ifadeyle elli yıllık Sovyet-Amerika güvensizliğinin ve karşılıklı korku döneminin hakim olduğu zaman dilimine işaret ettiği gibi⁸¹, kapitalizm ve komünizm çatışmasının kaçınılmaz bir sonucu

⁷⁶ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 11.

⁷⁷ İdare Meclisinde (Politbüro) şu isimler bulunmaktadır: Stalin, Molotov, Beria (Gürcü), Malenkof, İdanof, Kaganoviç, Voroşilof, Mikoyan, Andreyef, Kurşef, Şvernik, Vornezenski, Bulganin ve Kazigin. Stalin bunlar arasında en ziyade Molotov, Beria, Malenkof ve İdanof'a güvenmiştir. Fischer, *age*, s. 6-7.

⁷⁸ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 4.

⁷⁹ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 19.

⁸⁰ Eriş, *age*, s. 248-250.

⁸¹ Sander, *Siyasi Tarih (1914-1995)*, s. 224-225.

şeklinde de açıklanabilir⁸². Sonuç olarak sınırsız düşmanlığın hüküm sürdüğü soğuk savaş döneminde, Rus dış politikasını daha çok Amerika ile olan ilişkiler belirlemiştir⁸³.

Federatif yönetim olarak her iki devlet arasında benzerlikler olsa da demokratik sistem açısından Rusya'daki bu benzerlik şekilde kalmıştır. İdeolojik farklılıklar zaman zaman bu iki devleti karşı karşıya getirmiştir. Bu süreçte her iki devlet, güçlerini ölçtükleri gibi diğer devletleri yanlarına çekme girişimlerinde de bulunmuşlardır⁸⁴. Bu dönemde Amerika için barış, fırsat ve demokrasi öncelikli konu iken, Sovyet Rusya için ideoloji ön planda görülmektedir. Sovyet Rusya'ya göre kapitalizm, insanlığın özgürlüğünü engelleyen en önemli faktördür. Bu nedenle Amerika ve Batı Avrupalı devletler Sovyet Rusya'nın gözünde kapitalist devlet oldukları için rakiptirler. Ayrıca tarihi Sovyet eğilimi genişleme yönünde olduğu için⁸⁵ anlaşmanın zor olduğu kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Buna karşılık Amerika'nın savaş sırasında Sovyetlere karşı yürüttüğü ılımlı politika, savaş sonrasında sertleşmeye başlamıştır. 1946'dan sonra sertleşen bu politika, "çevreleme-sınırlandırma" politikasının ortaya çıkmasına neden olmuştur⁸⁶. Amerika'nın bu politikasına karşılık Sovyet Rusya da çeşitli önlemler almıştır. Bu çerçevede 1949 yılında ilk Sovyet atom bombası yapılarak Amerika'dan sonra nükleer sanayinde etkili hale gelinmiştir⁸⁷. Bu da bize Sovyet Rusya'nın askeri açıdan genişleme eğiliminde olduğunu göstermiştir.

Denilebilir ki soğuk savaşın başlaması ile büyük ittifak süreci sekteye uğramıştır. Bu süreçte antikomünist sanayinin hızla büyümesiyle birlikte herhangi bir Sovyet mültecisi veya firarisi zor kullanılarak ülkelerine gönderilmemişler, bilakis çeşitli iş imkanlarıyla karşılaşmışlardır. Bolşevik karşıtı rüya bu dönemde hemen hemen gerçek olmuştur. Sonuçta bu süreçte yalnızca ideolojik bir savaş ve diplomatik anlaşmazlıkların mevcut olduğu söylenebilir⁸⁸. Almanların savaş sırasında ayrılmış oldukları yerlerdeki Rus halkın Almanlarla birlikte gitmeleri Bolşevikliğin buralarda sevilmediğini göstermektedir⁸⁹. Bütün bu veriler birlikte değerlendirildiğinde Sovyet Rusya, elli yıllık deneme neticesinde sadece iç huzursuzluklar ve sınıf mücadeleleri ile komünizmin yayılamayacağını; Amerika da abartılı bir şekilde yürütülen antikomünist propaganda ile amaca ulaşamayacağını ve komünizmin yayılmasına bu şekilde engel olunamayacağını anlamıştır⁹⁰.

Amerika; Almanya ve Japonya karşısındaki başarısından sonra yeni bir milletlerarası problemle karşı karşıya kalmak istememiştir. Hatta böyle bir problemin bir önceki savaşta kendisine önemli katkılar sağlamış bir devletten gelmesini hiç istememiştir. Zaten bu süreçte yeni bir savaşın hiçbir devlet tarafından göze alınamayacağı anlaşıldığı gibi, Sovyet Rusya'nın

⁸² B. Ayça Ülker Erkan, "Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği Arasındaki Soğuk Savaş Yıllarında Amerikan Dış Politikası", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2010, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 188.

⁸³ Mikail, *age*, s. 67.

⁸⁴ Köymen, *age*, s. IX.

⁸⁵ Ülker Erkan, "agm", s. 186.

⁸⁶ Ertem, *age*, s. 268.

⁸⁷ Demir, *age*, s. 28; Ertem, *age*, s. 271.

⁸⁸ Nicholas Bethell, *The Last Secret, Forcible Repatriation To Russia 1944-7*, Andre Deutsch Limited, Edinburg 1974, p. 210.

⁸⁹ Goebbels, *age*, s. 26.

⁹⁰ Köymen, *age*, s. X.

da sonucu şüpheli bir savaşa giremeyeceği tahmin edilmiştir⁹¹. Her şeye rağmen Amerika ve Sovyet Rusya, bu dönemde uluslararası sorunların çözümü için “kırmızı hat” telefon bağlantılarıyla iletişim içerisinde olmuşlardır⁹². Sonuç olarak büyük yoksulluklar getirmiş olan bir savaştan sonra Batılı ülkeler kalkınmaya çalışırken, muhtemel savaflara karşı dünyanın birçok yerinde ittifaklar kurma çabası görülür. Orta Amerika ülkeleri 1947 yılında ODECA, Latin Amerika devletleri 1948 yılında OAS, Avrupa ülkeleri 1949 yılında NATO, Pasifik ülkeleri 1951 yılında ANZUS⁹³, Balkan ülkeleri 1953-1954 yıllarında Balkan Paktı’ni⁹⁴, Güneydoğu ülkeleri 1954 yılında SEATO, Yakınoğu ülkeleri de 1955 yılında CENTO isimli birlikleri kurarak muhtemel savaflara karşı ittifak içerisinde olmak istemişlerdir⁹⁵. Böylece soğuk savaş döneminde dünyanın farklı bölgelerinden birçok devlet, bir araya gelerek yeni bir savaşın önüne geçmek istedikleri gibi ekonomik işbirliği ile kalkınmanın yollarını aramışlardır.

4. Sovyet Rusya’nın Dünya Tasavvuru

Sovyet siyasetine işlerlik kazandırmak için dünya Sovyet Rusya’nın tasavvurunda üç bölgeye ayrılmıştır: Bunlardan birincisi Sovyetlerin kendisinden ibaret olan iç bölge, bu iç bölgeyi kuşatan “cordon sanitaire” mahiyetindeki ikinci kısım yani orta bölge ve dünyanın geri kalan kısımlarından oluşan üçüncü kısım dış bölge.

İç Bölge:

Sovyet iç bölgesi Sovyetler Birliği’ni oluşturan araziye içine almaktadır. Bu arazi Sovyetler Birliği’nin kuruluşu olan 1917 yılındaki arazi ile sonrasında elde edilen araziden oluşmaktadır. Kuzeyde Finlandiya, güneyde Letonya, Estonya, Litvanya, Doğu Rusya’nın kuzey kısmı, Polonya’nın doğusu⁹⁶, Çekoslovakya’nın doğusu, Besarabya, Tannu Tuva, Port Arthur⁹⁷, Sakhalin adasının güney yarısı ve Kuril adalarından oluşmaktadır⁹⁸. Port Arthur bölgesi, Sakhalin, Kuril adalarının Sovyet Rusya tarafından Japonya’dan alınması Ağustos 1945 tarihi sonlarına kadar tamamlanmıştır⁹⁹.

Orta Bölge:

Orta bölge, Sovyet iç bölgesini çevreleyen araziler olup, Sovyet topraklarına katılmamış olmakla birlikte Sovyet nüfuzuna tabi yerleri kapsamıştır. Bu bölgenin bir kısmı işgal edilmiş ve bir kısmı da işgal edilmek üzere olan arazilerden oluşmuştur. Bu süreçte fiilen

⁹¹ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 16.

⁹² Mikail, *age*, s. 62.

⁹³ Eriş, *age*, s. 17-18.

⁹⁴ Serdar Sakin, Mustafa Salep, **Balkanlar’da Güvenlik Arzusu Türkiye -Yunanistan - Yugoslavya İlişkileri ve Balkan Paktı**, Berikan Yayınları, Ankara 2012, s. 174-214.

⁹⁵ Eriş, *age*, s. 18.

⁹⁶ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 4.

⁹⁷ 1945 yılı Şubat ayında Yalta’da bir araya gelen Roosevelt, Churchill ve Stalin, Birleşmiş Milletler Yasasını hazırlamak için bir araya gelmişler, ancak farklı konular da gündeme alınmıştır. Mançurya’nın deniz üssü olan Port Arthur’un kontrolü Rusya’ya bırakılmış, Rusya’nın Moğolistan üzerindeki hakimiyetinin devamı sağlanmış ve Rusya’nın Çin’deki komünistleştirme faaliyetlerine yardım edilmiştir. Eriş, *age*, s. 204.

⁹⁸ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 5.

⁹⁹ Shtemenko, *age*, s. 388-389.

Sovyetler tarafından işgal edilmemiş topraklarda korku hakim olmuş ve bu korkunun etkisiyle, ilgili ülkeler kendi teşkilatlarını Sovyet liderlerinin isteklerine uygun hale getirerek Sovyetlerin dostluğunu kazanmayı hedeflemişlerdir. Bu ülkeler Avrupa'da; Polonya, Doğu Almanya, Çekoslovakya, Doğu Avusturya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya ve Arnavutluk Asya'da ise; Dış Moğolistan, Mançurya, Kuzey Kore ve Çin'in Sinkiang bölgesi olup, Sovyet Rusya'nın orta bölge şartlarını taşımaktadırlar. Orta bölgenin sayılanlarla sınırlı olmadığı ve çeşitli ülkeleri bu bölgeye katma çabaları olmuştur. Şöyle ki Sovyet Rusya'nın kısmen baskısı ve etkisi altında bulunan Yunanistan, Türkiye, İran, Güney Kore bu grupta değerlendirilebilir¹⁰⁰. Sonuç olarak orta bölge olarak tanımlanan yerlerde bir şekilde Sovyetlerin etkisini görebiliriz. Sovyet orta bölgesi bir savaş tehdidi karşısında bir araya getirilmiş olsa da, şunu da unutmamak gerekir ki orta bölge olası bir durumda kopma eğiliminde olmuştur. Çünkü buralardaki işbirliği menfaat ilişkisine dayanmaktadır¹⁰¹. Bu durum bölgedeki ilişkilerin pamuk ipliğine bağlı kalmasını sağlamıştır.

Dış Bölge:

Dış bölge olarak tanımlanan yerler ise dünyanın geri kalan kısımlarını ihtiva etmektedir. Sovyetler Birliği bu bölgelerde askeri kuvvetlerini kullanarak dost hükümetler kurulmasını sağlayamamakla birlikte özellikle sömürge memleketlerde halkı bağımsızlık için ayaklanmaya teşvik etmiştir. Bahsi geçen halkların gerçekleşmemiş emellerini iyi bilen Sovyet Rusya, Birleşmiş Milletler'in sulh vaatlerine uyulmaması gerektiğini savunarak kuvvete başvurmalarını istemiştir. Birleşmiş Milletler toplantısında mandaterlikle yönetilen yerlerin idaresinin Birleşmiş Milletler Vesayet Komitesi aracılığı ile bağımsızlıklarına kavuşturulmasını öneren Amerikan planına Sovyet Rusya karşı çıkmıştır. Dış bölge olarak tanımlanan bu kısımda müstemleke devletler dışında kalan devletlerin kimisinde kuvvetli komünist yaratılar oluşturulmuş, kimisinde ise etkili olabilecek komünist ve sol bir parti teşkilatı kurmak mümkün olmamıştır. Sovyetler Birliği bu tür devletlerde kimi küçük azınlık grupları vasıtasıyla nüfuz elde etmenin yollarını aramıştır¹⁰². Görülüyor ki Sovyetler Birliği kendi siyasetini dünyanın her yerine ulaştırarak nüfuz elde etmek istemiştir.

Denilebilir ki takip edilen siyaset Sovyetler Birliği'ni o derece genişletmiştir ki orta bölgedeki hükümetler Sovyet Rusya yanlısı hükümetler olduğu gibi dış bölgede de Sovyet nüfuzu kuvvetlenmiştir. Böylece dünyanın hemen hemen her yerinde Sovyetler Birliği liderlerinin memnun edilmeleri düşünülür hale gelmiştir¹⁰³. Bu süreçte Sovyet Rusya'nın uydularıyla kurduğu ilişkiler de devleti güçlendirmiştir. Rusya'nın uyduları peyk devletlerinin ihracatları yüzde yetmiş beş oranla Sovyetler Birliği ile yapılmıştır. Peykler üzerinde sonsuz denebilecek olan bu nüfuz, Sovyet Rusya'ya yörünge dışında güç kazandırmıştır¹⁰⁴.

Dış bölgedeki Sovyet siyasetine bakacak olursak, ora halkının iç hoşnutsuzluğundan kuvvet aldığı söyleyebiliriz. Sovyet dış siyasetinin en zayıf noktalarından birisi Demirperde'ye (Doğu Bloku) bel bağlamış olmasıdır. Buradaki halkın dışarı ile bağlantısı kesilirse Sovyet Rusya'nın güvenilirliği de zedelenmiş olacaktır. Sovyet siyasetinin merhametsizliği sonucu muhaliflerin öldürülmesi kimi insanların kaçmasına neden olmuş,

¹⁰⁰ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 5.

¹⁰¹ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 14.

¹⁰² BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 6.

¹⁰³ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 13.

¹⁰⁴ Eriş, *age*, s. 37.

ancak yakalanarak iç bölgelere tahliyeleri sağlanmıştır¹⁰⁵. Birçokları da orta ve iç bölgelere götürülmektense intihar etmeyi yeğlemişlerdir. Bir taraftan bütün insanları aynı seviyeye getirmeyi arzulayan Sovyet siyaseti, diğer taraftan insan hayatına hiç önem vermemiş, beşeri ıstıraplara karşı büyük bir duyarsızlık göstermiştir¹⁰⁶. Bunu Sovyet Rusya'nın geçmişte ve bu gün en önemli hedefi olan dünyayı kendi arzusuna göre şekillendirme arzusuna bağlayabiliriz. Uygulanan metotlarla komünist olmayan bütün sosyal sistemler yıkılarak, rejimin ve nihayet Sovyet Rusya'nın dünya hâkimiyetinin gerçekleştirilmesi sağlanmış olacaktır¹⁰⁷.

5. Sovyet Rusya'da Emperyalizm ve Ruslaştırma Politikası

Sovyet Rusya'nın yayılcı politikası yalnızca 20. yüzyıla has bir politika olmamıştır. Tarihi Rus emellerini Karl Marx, 1856 yılında; "...Rusların maksadı Boğazları ele geçirmektir. Boğazlar öyle bir gerçektir ki, bütün harplerin neticesini tayin etmiştir. Her Rus ilhaki, bir yenisini takip edecektir. Yol kesilmezse, bütün Avrupa'yı hâkimiyeti altına almak isteyecektir. Rus Çarlığı için hedef, Dünya imparatorluğu kurmaktır." diyerek açıklamıştır¹⁰⁸. Sonrasında Sovyet Rusya'nın en önemli ideolojisi haline gelen komünizm, teşebbüs ve tatbikatta tarihin en garip, aynı zamanda en kudretli emperyalist kuvveti olmuştur¹⁰⁹. Bu da yayılcı politikanın kuvvetlenmesini sağlamıştır.

Sovyet Rusya, devlet kapitalizmini kabul etmiş totaliter bir otokrasi olmuştur. Siyaset ve kültür bakımından en kapitalist demokrasilere nispetle, mürteci bir çizgide yer almıştır. Öyle yayılcı politika takip etmiştir ki, uyguladığı yeni metotlar Rus imparatorluğunun eski tarihi gayelerini yansıtır olmuştur¹¹⁰. Bu çerçevede II. Dünya Savaşı ile birlikte eski emperyalist politikalar uygulanmaya başlamıştır. Bu süreçte Doğu Avrupa ülkeleri, Baltık cumhuriyetleri ve Balkan devletlerinin çoğu Sovyetler Birliği'ne dahil edilmiş, ancak bu başarıları elde ederken Sovyet Rusya, rejimin kökleşmesi için milyonlarca insanı sürgün etmekten ve öldürmekten geri durmamıştır¹¹¹. Bütün bunlara rağmen Sovyet Rusya'nın dünyadaki önemi büyük oranda artmıştır¹¹². Bu süreçte Sovyet Rusya, işgal etmiş olduğu toprakları terk etmemiş ve bu ülkeleri kendisine bağlı ülkeler haline getirmeyi hedeflemiştir. Nihayet 1947 yılında kurduğu "Cominform" isimli teşkilat ile bu amacını kuvvetlendirmiştir¹¹³.

Savaş sırasında Alman birlikleri Sovyet Rusya'ya girdiği zaman Sovyetler birçok toprak kaybetmiş, ancak Kızıldunun batıya ilerlemesi sonucu bu topraklar yeniden ele geçirilmiştir¹¹⁴. Bu başarıda hiç şüphesiz Sovyet Rusya'nın askeri olarak güçlü olması etkili olmuştur. Çünkü Sovyetler Birliği kara, deniz ve hava askeri gücüne büyük önem vermiştir.

¹⁰⁵ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 14.

¹⁰⁶ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 15.

¹⁰⁷ Eriş, *age*, s. 434.

¹⁰⁸ Köymen, *age*, s. 7.

¹⁰⁹ George W. Cronyn, **Komünizm Hakkında Tafsilat**, Derleyen: Howard Oiseth, Doğu Limited Şirketi Matbaası, Ankara 1959, s. 4.

¹¹⁰ Koestler, *age*, s. 87.

¹¹¹ Demir, *age*, s. 27.

¹¹² Riasanovsky, Steinberg, *age*, s. 519.

¹¹³ Eriş, *age*, s. 241.

¹¹⁴ Riasanovsky, Steinberg, *age*, s. 521.

Sovyet liderleri gözünde askeri kuvvet hâkimiyet esasıdır. Stalin'in 1946 yılı Mayıs ayındaki konuşmasında askeri kuvvetin göz bebeği olduğunu vurgulaması bunu doğrular niteliktedir¹¹⁵. Sovyet Rusya, askeri kuvvet yanında farklı toprakları kendi idaresi altına alma arzusunu anayasasıyla bütünleştirmiştir. Çünkü federal bir anayasa yürürlükte olup, bu durum Sovyetlerin genişleme isteğinin de açık bir kanıtı olmuştur¹¹⁶. Bu çerçevede Stalin, II. Dünya Savaşı'ndaki başarısından dolayı gözlerini Türkiye'ye çevirmiş ve üç ille birlikte boğazlardan üs talep ettiği gibi¹¹⁷, orta bölgede bulunan kimi yarı bağımsız devletlere de Sovyet Rusya'ya katılacaklar nazarıyla bakmıştır¹¹⁸. Sovyet Rusya'nın savaş sonrası yayılmacı politika izlemesi ve nihayet Yunanistan, Türkiye ve İran'a doğru genişlemek istemesi ve bu ülkeler üzerindeki düşünceleri Amerika'ya ve bölge devletlerini ciddi tedbirler almaya sevk etmiştir¹¹⁹.

Sovyet Rusya'nın dışarıda uygulamaya çalıştığı yayılmacı politikası yanında diğer bazı metotları burada belirtmek Sovyet politikasının gelişimini göstermesi bakımından önemlidir. Bu anlamda Sovyet Rusya'da azınlıkların Hristiyanlaştırılması ve Ruslaştırılması faaliyetleri Çarlık döneminden beri devam etmiştir. Sovyet Rusya'nın önemli bir kesimini oluşturan Türklerin Hristiyanlaştırılması çabalarına ilk olarak Kazan Türkleri zamanında rastlanmıştır. Türklerin Hristiyanlaştırılmaları yanında alfabelerine de el atılmış ve Rus alfabesi esas alınarak Çuvaş alfabesi hazırlanmış ve bu harflerle 1769 yılında Çuvaş dili grameri yazılmıştır¹²⁰. 1743 yılından sonra artan misyonerlik faaliyetleri çerçevesinde Çuvaşlar'ın Hristiyanlaştırılması için İncil bile Çuvaş Türkçesi'ne çevrilmiştir¹²¹. Çuvaşlar'dan sonra aynı yöntem Sahalar¹²² için de uygulanmıştır. Çarlık idaresi Saha Türkleri arasında Hristiyanlığı yaymak için 1853 yılında Hristiyanlığı Yayma Komitesi'ni kurmuştur. Rusların üçüncü hedefleri XIX. yüzyılda Altay Türkleri'nin Hristiyanlaştırılması ve Rus alfabesinin bunlar arasında uygulanmasında görülmüştür¹²³.

Kafkasya'nın Türkçe konuşulan kısımlarında 1 Mayıs 1925'te Azerbaycan Yüksek Sovyeti ve parti tarafından yayınlanan bir emirname ile Latin alfabesi resmi olarak kabul edilmiştir. Türkiye'nin de 1928 yılında Latin alfabesini kabul etmesinden sonra Türkler arasındaki kültür birliğini yok etmek için Sovyetler harekete geçmiştir. Türk ve İran asıllı halklara Kiril alfabesinin kullanılmasını zorunlu kılmışlardır¹²⁴. Sovyetler Birliği'ne bağlı Türk

¹¹⁵ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 11.

¹¹⁶ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 5.

¹¹⁷ Köymen, *age*, s. 39.

¹¹⁸ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 5.

¹¹⁹ Eriş, *age*, s. 205-206.

¹²⁰ Rusların asimilasyon girişimlerine karşı Çuvaşlar 1868 yılında "Yeniden Doğma" hareketiyle kimliklerini korumak istemişlerdir. Ramazan Özey, *Tabiatı, İnsanı ve İktisadı ile Türk Dünyası*, Öz Eğitim Yayınları, İstanbul 1996, s. 188; Ahmet Tacemen, *Rus Egemenliğindeki Türklerin Alfabelerinin Değiştirilmeleri 1769-1940*, Erciyes Üniversitesi Yayınları No: 68, Kayseri 1994, s. 8, 11-12.

¹²¹ Saadetin Gömeç, *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999, s. 238.

¹²² Saha Türkleri, Yakutistan'da yaşamaktadırlar. Tunguzlar (Evenk) bölgede yaşayan Sahalar'a "Eko", "Yako" adını vermişler, Buryatlar da "Yakot-Yakut" (t, çoğul eki) adını vermişlerdir. Gerçekte ise ülkenin adı "Saha Eli-Saha Yeri" olarak geçmektedir. Özey, *age*, s.154; Gömeç, *age*, s. 337.

¹²³ Tacemen, *age*, s. 13-15.

¹²⁴ Olaf Caroe, *Sovyet İmparatorluğu Sömürülen Milletler*, Cilt: 2, Çeviren: Zerhan Yüksel, Tercüman 1001 Temel Eser Serisi No: 67, Kervan Yayıncılık, İstanbul 1975, s. 239-240.

Cumhuriyetleri'nde 1941 yılına kadar Latin harfleri kullanılmış, ancak bu tarihten sonra Slav harflerini kullanmaya zorlanmışlardır¹²⁵. Her Türk lehçesi için birbirinden farklı Kiril alfabesi uygulanmış ve Latin alfabesi ile yazılan kitaplar imha edilmiştir¹²⁶. Böylece buradaki Türklerle Türkiye'nin bağları koparılmak istenmiştir.

Sovyet Rusya, federal bir anayasa adı altında kendi amaçları için kantonlaştırma politikası takip etmiştir. Bu politika görünürde Özbekler, Tacikler, Kırgızlar, Kazaklar ve Türkmenler arasında, sınırları suni olarak çekilmiş, önce Roman sonra Kiril alfabeleri uygulanarak, bu ülkelerin sadece geçmişleriyle ilgileri kesilmemiş, aynı zamanda birbirleriyle de anlaşmaları imkânsız hale getirilmiştir. Kazak, Kırgız, Özbek, Türkmen ve Tacik gibi gruplar oluşturulmak suretiyle tarihi bağlar koparılmış ve tek bir devlet haline gelmeleri engellenmeye çalışılmıştır. Ruslar dile büyük önem vermiş ve bu çerçevede yapılan çalışmalar halkları milliyet ve din ortak paydasından önemli oranda koparmıştır¹²⁷. Türkçenin şive farklarını azami derecede kullanarak, Türk boyları arasında dillerin, kültürlerin, tarihlerin ayrı olduğu fikri yayılmak istenmiştir¹²⁸. Aynı ırka mensup Türklerden, bir Azeri, bir Türkmen, bir Kazak, bir Özbek ve bir Kırgız milleti ortaya çıkarmışlar, toplulukların lehçelerini kullanarak ayrı kitaplar, gazeteler basmışlar ve bir mahallin kültürünü sadece oraya münhasır yaparak, politikalarını gerçekleştirmek istemişlerdir¹²⁹. Çarlık döneminden beri devam etmekte olan Ruslaştırma politikasıyla ilgili Kazakistan örneği önemli bir kanaat oluşturmaktadır: Rus nüfusu 1897'de % 20, 1911'de % 40, 1926'da % 35, 1939'da % 47, 1950'de % 49 olarak tespit edilmiştir¹³⁰. Kazakistan'ın 1926 yılındaki nüfusu 6.145.937 iken 1939'da bu nüfus 5.217.895'e düşmüştür. Nüfustaki azalmanın bir kısmı kolhozlarda çalıştırılanların aklıktan ölmesiyle, bir kısmı da zorunlu göç nedeniyle oluşmuştur¹³¹. Sonuçta Sovyet Rusya, ilhak ettiği topraklar ile işgal ettiği topraklarda yerli halka hiçbir hak tanımamış ve onları bu topraklardan sürerek yerlerine Rusları yerleştirmiş ve kasaba, şehir adlarını da Ruslaştırarak tam bir sömürgeci davranışına bürünmüştür¹³². Bu da Ruslaştırma politikasının ciddi bir şekilde yürütülmüş olduğunu göstermektedir.

Sovyet Rusya, II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Avrupa, Orta Doğu ve Asya/ Uzak Doğu olmak üzere üç istikamette faaliyete geçerek, önemli bir fırsat elde etmiştir. Bu istikametlerde hem komünizmi yaymak hem de Ruslaştırma faaliyetlerini devam ettirmek istemiştir. Sonuçta komünizmin evrensel tatbikçisi olarak ortaya çıkan Sovyet Rusya¹³³, milletleri komünizm prensibinden geçirdikten sonra Ruslaştırmayı hedeflemiştir¹³⁴. Ancak Sovyet Rusya'nın uyguladığı metotlar konusunda çeşitli eleştiriler getirilmiştir. Bu çerçevede Sovyet Rusya'nın savaşlarda gösterdiği mücadeleden dolayı kahraman olarak algılanması nedeniyle hem Sovyet ordusunun ve siyaset adamlarının hem de Sovyet gizli polis

¹²⁵ Ağaoğlu, *age*, s. 42-43.

¹²⁶ Mehmet Saray, *Türk-Rus Münasebetlerinin Bir Analizi*, MEB Yayınları, İstanbul 1998, s. 242.

¹²⁷ Caroe, *age*, s. 23, 30-31.

¹²⁸ Saray, *age*, s. 240.

¹²⁹ Ağaoğlu, *age*, s. 45-46.

¹³⁰ Caroe, *age*, s. 257.

¹³¹ Saray, *age*, s. 245.

¹³² Eriş, *age*, s. 239.

¹³³ Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s. 422.

¹³⁴ Ağaoğlu, *age*, s. 35.

teşkilatının¹³⁵ komşu devletlerde yaptıkları görmezlikten gelinmiştir. Ancak Sovyetlerin buralarda uyguladığı yöntemler fark edildikçe karşı cephenin oluştuğu görülmüştür. Buna en iyi örnek Sovyetlerin uyguladığı metotları yakından gören Avusturya ve Macaristan'da yapılan seçimlerde komünist öğretilerin yenilgiye uğramış olması gösterilebilir¹³⁶.

6. Sovyet Rusya Dış Politikasında Komünizm ve İdeoloji

Batı kültür ve fikir hareketleri 19. yüzyılda Rusları etkiler hale gelmiş ve bu yüzyılda Almanlar'ın etkisi ağırlıklı olarak hissedilmiştir. Bu etkileşim sonucunda bir Alman olan Karl Marx'ın komünist fikirleri Rusya'da yayılmaya başlamıştır. Komünist fikirler¹³⁷ gün geçtikçe Rusya'da güçlenmiş ve sonunda Almanlar'ın destek verdikleri Lenin, Rusya'ya geçerek komünist ihtilali gerçekleştirmiş, ancak tarihi süreçte komünizm hem Rusya'ya hem de dünyaya ağır bedeller ödetmiştir. Çarlığın emperyalizm ve sömürgeciliği, komünist Sovyetler Birliği'nde artarak devam etmiştir. İdeolojiler değişmiş fakat istila, sömürgecilik ve zulüm değişmemiştir. Bu yeni ideoloji ile Ruslar genişlemelerini sürdürmüşler, Doğu Avrupa ülkelerinin tamamını ve Baltık ülkelerinin pek çoğunu ülkelerine katmışlardır¹³⁸.

Sovyet Rusya'nın imarını Petro, Lenin ve Stalin gibi Rus büyüklerinin gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz. Petro, Çarlığın ulaşması gereken büyük siyasi planı hazırlamış; Lenin, imparatorlukta sosyal düzenin planlayıcısı olmuş ve peygamberi Karl Marx'ı dilediği gibi yorumlayarak tarihi maddeciliği Rus halkının ruh yapısıyla yoğurarak mistik dini bir anlayış yerine çalışan sınıfa ait bir mistik anlayış ortaya koymuştur. Stalin ise planın en kuvvetli ve gerektiği zaman en zalimce uygulayıcılığını yaparak¹³⁹ Sovyet Rusya'nın komünist ideolojisine hizmet etmiştir. Lenin 1923 yılında vasiyetini yazarken; Stalin'in liderlik için gerekli niteliklere sahip olması yanında temelde kaba ve zalim olduğunu, kuvvetini kötüye kullanmaktan uzak durmayacağını belirtmiştir. Ayrıca Stalin'in parti genel sekreterlik makamından alınarak daha hoşgörü sahibi, ılımlı ve vicdanlı birisinin genel sekreterlik makamına getirilmesini teklif etmiştir¹⁴⁰. Bu da sonrasında görüleceği üzere Stalin hakkındaki görüşleri doğrular nitelikte bir değerlendirme olmuştur.

Komünizm, dünyanın herhangi bir yerinde iktidara gelir gelmez, öteki alemi kendi mefkuresine göre değiştirmeyi amaçlamış, ancak kendisi o nispette az değişmeye gayret etmiştir¹⁴¹. Bu çerçevede Sovyet Rusya, kendi ideolojisini dünyaya egemen kılmak için farklı birçok yöntem ve usulü kullanarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu bağlamda Sovyet Rusya,

¹³⁵ NKVD (gizli polis teşkilatı) ile ilgili Kruşçev şunlardan bahsetmektedir: “.... *Parti personelinin her terfi ya da naklinin NKVD talimatlarına göre yapılması gerektiği için Partinin yön verici rolünü kaybettiğini belirtmek, çok utanç verici bir şeydi bu.*” Kruşçev ayrıca Yezhov'un NKVD'nin başına getirildikten sonra baskının daha da arttığını ve halk yığınlarının kıyma makinelerinden geçirildiğini belirtmiştir. Kruşçev, *age*, s. 108, 121.

¹³⁶ *BCA*, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 15.

¹³⁷ Komünizm, kurucuları Karl Marx ve Fredrich Engels tarafından “ilmi sosyalizm” olarak adlandırılmış olup, temel anlamı ile bütün verim ve tevzi vasıtalarına kolektif bir şekilde devletin (halkın) sahip olmasını savunan bir anlayışı ifade etmektedir. Cronyn, *age*, s. 9.

¹³⁸ Demir, *age*, s. 25-26.

¹³⁹ Ağaoğlu, *age*, s. 86.

¹⁴⁰ Kruşçev, *age*, s. 24-25.

¹⁴¹ Milovan Djilas, *Yeni Sınıf*, Çeviren: H.Tayfur Sonkur, Doğu Matbaası, Ankara 1959, s. 13.

Batı Avrupa'da Fransa, Hollanda ve Belçika gibi devletlerin siyasi ve iktisadi bir birlik kurmalarını arzu etmemiştir. Çünkü bu devletlerin oluşturacakları nüfuz, Sovyet Rusya'nın Batı Avrupa'daki nüfuzunu olumsuz etkileyecektir. Bununla birlikte Sovyet Rusya, bu devletler içerisinde kendi ideolojisine uygun komünist yaratılar oluşturmuştur. Sovyet Rusya'nın Batı Avrupa'da oluşturduğu bu nüfuz sayesinde aleyhine ekonomik veya siyasi herhangi bir oluşumun gerçekleşmesi de mümkün gözükmemiştir¹⁴².

Sovyetler Birliği, Fransa'nın kendi yanında yer alması için büyük çaba harcamıştır. UNRRA'dan yardım almasına rağmen¹⁴³ Fransız komünistlerine nüfuz kazandırmak için Fransa'ya buğday göndermiş ve bunları komünistler eliyle Fransız halkına dağıttırarak komünizme sempati uyandırmak istemiştir. İtalya'da da komünizmin rağbet görmesi için büyük çaba sarfedilmiştir. Sovyetler Birliği zaman zaman İngilizlere ve Fransızlara kur yaparak, Filistin siyaseti üzerindeki devletler politikasından istifade etmenin yollarını da aramıştır. Bu dönemde Latin Amerika devletleri güçlükler içerisinde olup, buradaki işçilerin yaşam koşulları kötü durumdadır. İşçilerin bu durumu komünist propaganda için uygun olanaklar sunmakta olup, bu durum Sovyetler Birliği tarafından değerlendirilmiştir. Sovyetler Birliği kendi ideolojisi dışındaki organizasyonlara karşı olmakla birlikte bu süreçte Dünya Ticaret Birlikleri Federasyonu'nu (WFTU) desteklemiştir. Çünkü bu örgütün önemli bir kolu işçi birliklerinden oluşmuş ve bu işçiler sol cemaatte yer almıştır. Sonuçta bu örgütler komünizm politikası çerçevesinde Sovyet Rusya'yı destekleyerek, Sovyet öngörüsünü haklı çıkarmışlardır¹⁴⁴.

Sovyet Rusya için Akdeniz havzasının da büyük önem taşıdığını söyleyebiliriz. Uzak Doğu ve Hindistan için çok önemli bir konumda bulunan Akdeniz'deki İngiliz egemenliğini ortadan kaldırmak isteyen Sovyet Rusya, bu sayede bütün Akdeniz'e yönelik faaliyetlerini sürdürmüştür. Akdeniz'in batı kapısı olan Fas'ın bir kısmını (İspanyol Fas'ı) elinde tutan İspanya da Akdeniz'de diğer önemli bir devlettir. Burada Franco'nun¹⁴⁵ geri çekilmesi konusunda farklı devletlerde fikir birliği olmakla birlikte çekilmeden sonra kurulacak rejimin nasıl olacağı konusunda ihtilâflar oluşmuştur. Sovyet Rusya komünist bir idare kurulmasını isterken, Amerika ve İngiltere komünizm ile ilgisi olmayan liberal bir yapının oluşmasını istemiş, Fransa ise arada kalmış bir görüntü vermiştir¹⁴⁶.

¹⁴² BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 7- 8.

¹⁴³ Sovyet Rusya, UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration)'dan aldığı yardımları hem halkından gizlemek istemiş hem de farklı devletlerde nüfuz elde edebilmek için ihtiyacına rağmen yardım yapmaktan kaçınmamıştır. Rusya hakkındaki gözlemlerinde yazar; "...Rus basınında UNRRA'nın yardımlarına dair herhangi bir övücü ifadeye rastlamak mümkün olmamıştır. Teşkilatın Rusya'ya vermiş olduğu 250 milyon dolarlık yiyecek, elbise ve teçhizata dair Rus gazetelerinde herhangi bir takdir hissi bulunmamaktadır. Rusya hükümetinin halkı beslemek için dışarıdan yardıma ihtiyacı olduğunu kabul etmek istemediğinin bir göstergesi olmuştur..." demektedir. Fischer, *age*, s. 32.

¹⁴⁴ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 8.

¹⁴⁵ Franco hakkında Alman Paul Joseph Goebbels; Franco'nun mutaassıp bir dindar olduğunu, İspanya'nın idaresini karısı ile papazının eline teslim etmiş olduğunu belirtmiştir. İspanya'da bir Bolşevik yerine Franco'nun bulunmasının Almanya'nın lehine olacağını belirtmiştir. Ayrıca, Franco'nun Bolşevikler aleyhine çok mütecaviz bir nutuk verdiğini belirtirken; "*Bolşeviklere savaş ilan etse daha iyi olurdu.*" demekten kendini alamamıştır. Goebbels, *age*, s. 20, 28.

¹⁴⁶ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 7- 8.

Sovyet Rusya hedefine ulaşmak için ayrıca diğer devletlerdeki yazı ve söz hürriyetinden yararlanarak kendi ideolojisine aykırı kanaate sahip siyasi ve dini nüfuzlu kişileri lekeleme yoluna gitmiştir. Meksika Dışişleri Bakanı Mösyö Padilla'yı buna örnek gösterebiliriz. Mösyö Padilla, San Fransisko Konferansı'nda Amerikan siyasetini kuvvetle desteklemiş, ancak ülkesine döndükten sonra sol eğilimli gazeteler tarafından rüşvetle suçlanarak Amerika'ya satıldığı iddia edilmiştir. Bu durum Padilla'nın Dışişleri Bakanlığı'ndan ayrılmasına neden olduğu gibi kendisinden sonraki Dışişleri Bakanının da Londra'da düzenlenen Birleşmiş Milletler Kongresi'nde Amerika aleyhine, Sovyet Rusya lehine oy vermek suretiyle aynı akıbete düşmekten kaçındığına bakarak Sovyet Rusya'nın uyguladığı yöntemlerin ne kadar etkili olduğunu söyleyebiliriz¹⁴⁷.

Savaş yıllarında ise Kızıldunun işgal ettiği Avrupa ülkelerinde komünizm önemli kazanımlar elde etmiştir. Polonya'da yerli komünistler aşırı derecede zayıf olmakla birlikte, Yugoslavya ve Arnavutluk'ta Mihver güçlerine karşı direniş hareketine liderlik eden komünistler, savaşın sonlarına doğru etkin pozisyonlar kazanmışlardır¹⁴⁸. Sonuç olarak Sovyet Rusya, Avrupa'da işgal altında tuttuğu memleketlerde komünizm temelli rejimleri yerleştirerek sosyalist bloğun (Sovyet uyduları) ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bunun ortaya çıkışını bir bakıma Batılı devletler istemiş, Amerika ve İngiltere Kızıldunun ilerlemesine göz yummuştur¹⁴⁹. Bu şekilde oluşan uydular, Sovyet Rusya'nın ileri karakolları olmuştur.

Stalin liderliğindeki Sovyet Rusya'nın içinde bulunduğu ittifakın II. Dünya Savaşı'nda Hitler Almanyası'nı yenmesi Sovyet sisteminin etkisini artırmıştır. Üçüncü dünya ülkelerinin çoğu Sovyet Rusya'yı ve rejimini alkışlayarak izlemiştir. Komünist fikirlere sadece üçüncü dünya ülkeleri değil, aynı zamanda Avrupalı pek çok aydın da katılır olmuştur. Ayrıca belirtmek gerekir ki Avrupa'da bu yıllarda pek çok üniversitede yaygın düşünce Sovyet ideolojisi eğiliminde olmuştur. İşçilerin Sovyet Rusya'daki başarıları ile komünizm, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Doğu Avrupa ülkeleri ve bazı Uzak Doğu ülkelerinde demokratik olmayan yöntemlerle iktidara gelmiştir¹⁵⁰. Bu dönemde Avrupa'daki gelişmeler kadar Asya'daki olaylar da önemli olmuştur. Komünistler Endonezya, Malaya ve Burma gibi yerlerde gücü ellerinde tutmuşlar ve Çin'de de başarılı olmuşlardır¹⁵¹. Belirtilenlere ek olarak Sovyet Rusya'nın sosyalizm eksenli politikası¹⁵² çerçevesinde Güney Amerika, Afrika, Orta Doğu'da da başarılar elde edilmeye başlanmıştır. Amerika'da Küba, Asya'da Kore ile başlayan Çinhindi yarımadasında Amerika'nın büyük bir çıkmaza girmesine kadar giden bir başarı elde edilmiş ve Afrika'da proleter devrimler gerçekleşmese de milli burjuva liderler desteklenerek tepeden inme ihtilallerin hazırlanmasına imkân sağlanmış ve böylece Sovyet Rusya'nın birçok rüyası gerçekleşir hale gelmiştir¹⁵³.

¹⁴⁷ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 7.

¹⁴⁸ Riasanovsky, Steinberg, *age*, s. 525.

¹⁴⁹ Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s. 432.

¹⁵⁰ Demir, *age*, s. 75-76.

¹⁵¹ Riasanovsky, Steinberg, *age*, s. 527.

¹⁵² Sosyalizme göre doğan her çocuk tahsil ve meslek hususunda eşit şartlara ve imkanlara sahiptir. 18 Kasım 1919'da bütün hayat sigortası, sermaye ve gelir kaldırılmıştır. 27 Nisan 1918 kararnamesinde: "Gerek kanun, gerek arzu (vasiyetname) vasıtasıyla miras kaldırılmıştır. Bir şahsın ölümünden sonra, malı (menkul veya gayrimenkul) Sosyalist Sovyetler Cumhuriyeti Birliği Devletinin malı olur." hükmü bulunmaktadır. Koestler, *age*, s. 38, 45.

¹⁵³ Eriş, *age*, s. 244.

Sovyet Rusya'nın II. Dünya Savaşı yıllarında sivrilmesindeki en önemli nedenlerden birisi de milletlerarası politikaya doktrin ve ideoloji unsurunun girmesi olmuştur. Komünizmi bütün dünyaya yaymak ve hakim kılmak isteyen Sovyet Rusya, buna karşı olan devletlerle karşı karşıya kalmıştır. Sonuçta denilebilir ki hürriyet düzeni ile totaliter komünist düzenin mücadelesi yaşanmaya başlamıştır¹⁵⁴. Komünizm adı altında uygulanan ekonomik politikalara bakıldığında, Karl Marx tarafından ortaya konulan, Lenin ile Troçki tarafından uygulanan komünizmin ekonomik politikalarından çok farklı bir duruma ulaştığı söylenebilir. II. Dünya Savaşı öncesinde dünya ihtilaline neden olacağı savunulan komünizm, II. Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nin emniyetini sağlayacak bir çare haline gelmiştir¹⁵⁵.

Savaşlı yıllarda oluşmaya başlayan Doğu Avrupa'daki yeni komünist hükümetler kendilerini "popüler demokrasiler" olarak tanımlamışlardır. Bu hükümetler; ekonomik planlarda, sanayileşmede, tarımın kamulaştırılmasında, kültür dâhil yaşamın bütün evrelerinde yol gösterici olarak Sovyetler Birliği'ni takip etmişlerdir. Burada Demir Perde, komünist dünyayı komünist karşıtı dünyadan ayırıştırır hale gelmiştir¹⁵⁶. Bu dönemde Sovyetler Birliği Avrupa'da oluşturduğu uydularla işbirliği kurmakla kalmamış aynı zamanda aralarında iş birliği tesis ederek onları tek bir oluşum halinde tutmaya çalışmıştır¹⁵⁷. Sonuçta 1943 yılında dağılmış olan uluslararası komünist blok, Cominform'un 5 Ekim 1947'de kurulmasıyla organize olmuştur. Yugoslavya, Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Polonya, Çekoslovakya, Fransa, İtalya ve Sovyet Rusya'daki komünist partilerle birlikte Cominform, işçilerin vatani Sovyetlerin savunulması, emperyalizme karşı mücadele, dünyayı kapsayacak bir Sovyet Cumhuriyeti'nin kurulması ile Avrupa'daki komünist mücadelede daha iyi bir iş birliği amaçlamıştır¹⁵⁸.

Sonuç olarak denilebilir ki komünizmin başarılı olamamasındaki en önemli eksiklik insanı ihmal etmiş olmasıdır. Mülkiyet önemsenmezken, din afyon olarak değerlendirilmiş ve nihayet miskin, sarhoş bir kişilik ortaya çıkmıştır. Temel hak ve hürriyetler yanında fikir ve düşünce hürriyeti de yok sayılmıştır. Bu sistemde fert, boş zamanını kendinin saymadığı gibi çocuklarını da arzusuna göre yetiştirememiştir. Bu da fertlerin hakiki manada hiçbir hakka sahip olmadıklarını göstermiştir¹⁵⁹. Bu durum fitri olarak insanda mevcut olan şeylere karşı savaşmanın yanlışlığını ortaya koyduğu gibi, toplumun ekonomik ve sosyal açıdan gittikçe zayıflaması da komünizmin çare olmadığını göstermiştir. Ayrıca milliyetçilik de kaldırılmak istenmiş¹⁶⁰ ve milliyetçi liderlerden kurtulmak komünizmin önemli hedefleri arasında yer almıştır¹⁶¹. Komünist Parti programında milliyetçilik dar kafalılık olarak nitelendirilmiş ve her türlü milli özellik ve eğilim yok sayılmıştır. Böylece farklı ırklara mensup Sovyet vatandaşları arasında milliyetçilik ve bağımsızlık duyguları köreltilmek istenmiştir¹⁶².

¹⁵⁴ Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 420.

¹⁵⁵ **BCA**, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 18.

¹⁵⁶ Riasanovsky, Steinberg, **age**, s. 525.

¹⁵⁷ Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 435.

¹⁵⁸ Riasanovsky, Steinberg, **age**, s. 526; Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 437.

¹⁵⁹ Cronyn, **age**, s. 10-11.

¹⁶⁰ Demir, **age**, s. 77-80.

¹⁶¹ Caroe, **age**, s. 233.

¹⁶² Saray, **age**, s. 246.

7. Sovyet Rusya Dış Politikasına Karşı Amerika'nın Tutumu

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Amerika, savunulmaları Amerikan menfaatleri için hayati olan ülkelere yardım etmek amacıyla 11 Mart 1941 tarihinde “Ödünç Verme ve Kiralama Kanununu (Lend-Lease Bill)” kabul etmiştir¹⁶³. Bu ve benzeri girişimlerle dünyadaki dengenin kendi aleyhine dönüşmesini istememiştir¹⁶⁴. Bu süreçte Amerika, Sovyet Rusya'nın dış politikasına göre siyaset belirlemiştir. İkili ilişkilerde siyaset geliştirirken, Sovyet Rusya ile yaptığı bazı anlaşmalarda kendi prensiplerinden zaman zaman vazgeçmiştir. Örnek olarak; Polonya ve Çin'in kimi haklarını Sovyetler Birliği'ne vermekten çekinmemiş, Almanya'ya ait kimi konularda Sovyetler Birliği'ne karşı savunduğu ideallere aykırı davranarak bir bakıma kendisi ile çelişmiştir. Bu durum Amerika'nın Sovyet Rusya'ya karşı geliştirdiği politikada elini zayıflatmıştır¹⁶⁵. Bu tür örnekler Sovyetler Birliği'nin Amerika'ya şüpheyle yaklaşmasına neden olduğu gibi Sovyet liderlerinin Amerikalılara hak ve adalet fikirleriyle hareket eden insanlar olarak bakmaları, Amerika'nın bu prensiplere bağlılığını sözle değil fiiliyatla göstermesinin büyük önem taşıdığını ortaya koymuştur¹⁶⁶. Bu manada ideallerinize ve söylemlerinize uygun davranmanın etkili siyaset için ne kadar önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Sovyet Rusya'nın II. Dünya Savaşı sonrasında yayılmacı politika izlemeye başlaması Amerika'yı harekete geçirmiştir. Bu konuyla alakalı İngiltere Başbakanı Churchill, Mart 1946'da Amerika'daki Missouri Fulton'da yaptığı konuşmada komünist yayılmasının demokratik dünyaya tehlikesini ifade etmiştir. Böylece bu tehlikeye işaret eden batılı ilk devlet adamlarından birisi olmuştur¹⁶⁷. Amerika'nın Sovyet yayılmacılığına ilk müdahaleci yaklaşımı Truman Doktrini ve Marshall Planı'yla gerçekleşmiştir¹⁶⁸. Başkan Truman'ın 12 Mart 1947'de kongrede yaptığı konuşma neticesi gelişen süreçte Türkiye ve Yunanistan'a 400 milyon dolar yardım yapılması kararı Senato ve Temsilciler Meclisi'nin 22 Mayıs 1947 tarihli toplantısında kabul edilmiştir¹⁶⁹. Temmuz 1947 tarihli Marshall Planı ile de savaşta yok olan Avrupa devletlerinin ekonomilerinin yeniden inşa edilmesine yardım etme kararı alınmıştır. Ancak bu karara Sovyetler Birliği ve onun uydularının katılmaması sağlanarak¹⁷⁰, bir bakıma Sovyet Rusya'nın yayılmacı politikasına karşı bir duruş sergilenmiştir.

Bu dönemde Amerika, Sovyet Rusya'yı Avrupa başta olmak üzere dünyada engellemek için çevreleme ve durdurma politikası uygulamıştır¹⁷¹. Ayrıca Rusya'ya karşı Batı

¹⁶³ Oral Sander, **Türk-Amerikan İlişkileri (1947-1964)**, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 427, Ankara 1979, s. 8; Yavuz Güler, “II. Dünya Harbi Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri (1945-1950)”, **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 2, 2004, s. 211.

¹⁶⁴ İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika'nın dünyanın diğer bölgelerinde ıstırap çekenlere yönelik yardım politikası önemli bir misyon üstlenmiştir. İnsanlık hislerine sahip ve bireysel hürriyetlerin önemsendiği bir dünya cemiyeti isteniyorsa bunun kanıtlanması zorunluluğu bu dönemde anlaşılmalıdır. **BCA**, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 23.

¹⁶⁵ **BCA**, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 24.

¹⁶⁶ **BCA**, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 25.

¹⁶⁷ Riasanovsky, Steinberg, **age**, s. 525.

¹⁶⁸ Eriş, **age**, s. 16, 205-206.

¹⁶⁹ Yardım kanunu, “Public Law 75- 80th Cognress” ismiyle kabul edilmiştir. Fahir Armaoğlu, **Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri (Açıklamalı)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 158.

¹⁷⁰ Riasanovsky, Steinberg, **age**, s. 525.

¹⁷¹ Güler, “agm”, s. 210.

ittifakı oluşturulmak istenmiş ve bu çerçevede 1949 yılında Amerika, İngiltere, Danimarka, Kanada, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Norveç, İzlanda, İtalya ve Portekiz'den oluşan on iki Batı ülkesi saldırganlığa karşı ikili yardımı içeren Atlantik Savunma Paktı'nı imzalamışlardır¹⁷². John Foster Dulles¹⁷³ döneminde de Amerika, set çekme politikasını tam manasıyla tatbik etmiş ve nihayet Balkan Paktı ve Bağdat Paktı'nın oluşumuna katkı sağlamıştır¹⁷⁴.

Sovyet siyaseti kendi güvenliğini, bir Sovyet barışını (Pansovietica) tahakkuk ettirmede aradığından; Amerika, Sovyet siyasetinde görülecek her türlü genişlemeye karşı durmuştur¹⁷⁵. Bu çerçevede İran meselesi petrole dayalı bir mesele olmayıp, Sovyet barışını tahakkuk ettirecek siyasi bir mesele olmuştur. Sonuçta Sovyetler Birliği ile uyumak ancak dünyada birbirinden farklı yaşama sistemine sahip milletlerin varlığını kabul ederek ve Sovyetler Birliği'nin de bu milletlerden birisi olduğunu kabullenerek gerçekleşebilir. Bu süreçte Sovyetler Birliği de farklı siyasal sistemlere karşı hoşgörülü davranarak ilişkileri yumuşatabilir. Böylece Sovyetler Birliği ile diğer devletlerin birbirlerine bakışları değişecek, art niyet yerine anlayış ve iyi niyet hakim olacaktır. Bu gerçekleşirse dünyada kalıcı bir barıştan söz edilmiş olacaktır¹⁷⁶.

8. Sovyet Rusya'nın Uluslararası Kuruluşlardaki Rolü

Sovyetler Birliği, kendi siyaseti için uluslararası organizasyonlara girmekte ağır davranmıştır. Milletlerarası Nakit ve Sermaye Teşkilatı, İmar Bankası, Birleşmiş Milletler Talim ve Terbiye, İlim ve Kültür Organizasyonu, Avrupa Fevkalade İktisat Komisyonu, Avrupa Kömür Organizasyonu bunlar arasında sayılabilir. Ancak Sovyetlerin en önemli istisnası Birleşmiş Milletler üyeliği olmuştur. 1943 yılı Moskova Konferansı'ndan sonra aktif üyelik konusunda ilerleyen Sovyetler Birliği, San Francisco Konferansı'nda Birleşmiş Milletler Anayasası'nın oluşturulmasında ideolojik olarak istemedikleri kimi maddeleri bile kabul ederek, kendisine karşı milletlerarası bir kuruluşun oluşumuna engel olmayı hedeflemiştir¹⁷⁷. Sonuçta Birleşmiş Milletler üyeliğinde veto hakkına sahip olması Sovyetler Birliği'nin bu konudaki amacını desteklemiştir.

Sovyet liderleri dünyadaki insanların Sovyet halkına göre daha kötü durumda olmalarından memnuniyet duydukları gibi böyle durumları ortaya çıkarmaktan da ayrıca memnuniyet duymuşlardır. Hem San Francisco Konferansı'nda hem de Birleşmiş Milletler Kurulu Emniyet Konseyi ile assamile toplantılarında kendi tekliflerinin görüşülerek oylamaya sunulmasını istedikleri gibi, davayı kaybedeceklerini bildikleri durumlarda bile ısrarcı

¹⁷² Riasanovsky, Steinberg, *age*, s. 525.

¹⁷³ John Foster Dulles, barışı korumak için savaşın kıyasına kadar gitme isteğine sahip birisidir. Aynı zamanda hiç kimseyi dinlemeyen sert, inatçı bir yapısı bulunmaktadır. İlave olarak belirtmek gerekir ki uluslar arası komünizme karşı başarılı, kararlı, yorulma bilmez bir mücadele içerisinde olmuştur. Andrew H. Berding, **Dulles on Diplomacy**, D. Van Nostrand Company, Princeton, New York 1965, p. 1.

¹⁷⁴ Kâmuran Gürün, **Dış İlişkiler ve Türk Politikası (1939'dan günümüze kadar)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 531, Ankara 1983, s. 352.

¹⁷⁵ **BCA**, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 29.

¹⁷⁶ **BCA**, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 30.

¹⁷⁷ **BCA**, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 10.

olmaktan çekinmeyerek diğer devletlerin Sovyetlere karşı faşist ve gayri-dostane bir tavır içerisinde olduğu propagandası yaparak kendi milletlerine ve dünya komünistlerine karşı istismar yolunu seçmişlerdir¹⁷⁸.

Sovyet liderlerinin düşüncesine göre Amerika, hürriyet düşüncesini Sovyetlere nefret uyandırmak için kullanmıştır. Londra'daki hariciye nazırları toplantısında Molotov, Romanya'ya basın hürriyeti verilmesi konusundaki teklifin Sovyetler Birliği aleyhindeki hasmane fikirlerin alenen meydana çıkmasını sağlamaya yönelik olduğunu söylemiştir. Molotov devamında Sovyetler Birliği'ne karşı nefret uyandırma ve hakaret etme fiillerine engel olmak için milletlerarası tedbirler alınmasını istemiştir. Sovyet liderinin bu teklifi garip karşılanmıştır. Çünkü Sovyet komünizmi her zaman sınıflar arası nefreti körüklemekle meşgul olmuştur¹⁷⁹.

Sovyetler Birliği'ne göre İngiltere ve Amerika gibi kapitalist devletlerin emperyalistlik, farklı ırklara karşı müsamahasızlık ve işsizlik gibi bazı eksiklikleri vardır. Bu eksikliklere karşı Sovyet liderleri; istiklal ve daimi iş parolasını geliştirmişlerdir. Bu iki ifadenin Birleşmiş Milletler Yasası'na bazı değişikliklerle konulmasını sağlamak Sovyetler Birliği'nin dış dünyaya karşı elini kuvvetlendirmiştir¹⁸⁰. Bu da Sovyet Rusya'nın bütün fırsatları değerlendirdiğinin bir kanıtıdır.

İkinci Dünya Savaşı'nda Mihver devletlerin yenileceğinin anlaşılması üzerine Avrupa'ya verilecek düzenin esaslarını tespit etmek için üç büyük devlet 4-11 Şubat 1945 tarihleri arasında Kırım'da Yalta Konferansı'nı düzenlemişlerdir¹⁸¹. Yalta'da bir araya gelen Roosevelt, Churchill ve Stalin'in esas amaçları Birleşmiş Milletler Yasası'nı hazırlamaktır. Ancak farklı konular da gündeme gelmiş ve çeşitli kararlar alınmıştır. Mançurya'nın deniz üssü olan Port Arthur'un kontrolü Rusya'ya bırakılmış, Rusya'nın Moğolistan üzerindeki hâkimiyetinin devamı sağlanmış ve Rusya'nın Çin'deki faaliyetlerine yardım edilmiştir¹⁸². Stalin, konferansın 10 Şubatında, Boğazlar meselesini gündeme taşımış ve bu konu sonraki sürece bırakılmıştır. Konferansta ayrıca 25 Nisan 1945'te San Francisco'da Birleşmiş Milletler'in kurulması için yapılacak konferansa davet edilecek devletler konusu görüşülmüştür¹⁸³. Yalta Konferansı sonrasında 1 Mart 1945'ten önce Almanya'ya savaş ilan eden devletlerin San Francisco Konferansı'na katılabileceği bildirilmiştir. Birleşmiş Milletler Demeci, 23 Şubat 1945 tarihinde imzalanmış ve 25 Nisan- 26 Haziran 1945 tarihleri arasında San Francisco'da Birleşmiş Milletler Konferansı yapılarak Birleşmiş Milletler Yasası imzalanmıştır. Yasanın 24 Ekim 1945 tarihinde yürürlüğe girmesiyle birlikte Milletler Cemiyeti'nin yerini Birleşmiş Milletler almıştır¹⁸⁴. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde

¹⁷⁸ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 9.

¹⁷⁹ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 27.

¹⁸⁰ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 12.

¹⁸¹ Ertem, "agm", s. 265; Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, s. 400.

¹⁸² Eriş, **age**, s. 204.

¹⁸³ Ertem, **age**, s. 265.

¹⁸⁴ Şayan Ulusan, "Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne (Cemiyet-i Akvam) Girişi-Öncesi ve Sonrası", **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Cilt: VII, Sayı: 16-17, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2008, s. 255.

Amerika, Sovyetler Birliği, Fransa, İngiltere ve Çin'in veto hakkından kaynaklanan üstünlükleri¹⁸⁵, teşkilatın diğer üye devletlere karşı üstünlüğünü göstermektedir.

Sovyet Rusya Dışişleri Bakanı Andrei Vishinsky, Birleşmiş Milletler Kurulu'nun ilk toplantısında yaptığı konuşmada, müsamahayı kabul edemeyeceklerini çünkü bu yüzden çok zarara uğradıklarını ifade etmiştir. Vishinsky ayrıca Sovyet komutanlarına muhalif fikirler taşıyan bütün milliyetçilerin Sovyet sulh ve emniyeti için potansiyel tehlike oluşturduğunu vurgulamıştır¹⁸⁶. Böylece Sovyet Rusya, kendi siyasetine aykırı siyaset geliştirenlere karşı tutumunu ortaya koymuştur.

Savaş ihtimaline engel olabilecek önemli bir kurul olan Birleşmiş Milletler'in kurumsal güçlüğü büyük önem taşımaktadır. Kuvvetini ve prestijini kaybetmiş bir kurumun ayakta durması ve herhangi bir güç tarafından ayakta tutulması imkânsızdır. Dünya barışına engel teşkil eden unsurların karşısında önemli bir güç olan Birleşmiş Milletler'in kontrolü dışında da bazı tehditler gelişmiştir. Bunlardan birincisi büyük devletlerin küçük devlet hükümetlerini kontrol altına almak için kuvvet kullanmaları ve hileli yollara başvurmuş olmalarıdır¹⁸⁷. Emniyet Konseyi'ne intikal etmiş olan iki olay bunu açıkça ortaya koymuştur. Bunlar İran'daki Sovyet kıtaları ve Yunanistan'daki İngiliz kıtaları meselesi olmuştur. Her iki olay için yapılan görüşmeler neticesinde bu kıtaların bir an evvel çekilecekleri vaat edilmiş ancak konu Emniyet Konseyi'nce takip edilmemiştir. Bunun gibi insanların korkularına neden olacak şeylere karşı Birleşmiş Milletler'in donanımlı olması gerektiği ortaya çıkmıştır¹⁸⁸.

Birleşmiş Milletler'de en dikkat çeken organ Emniyet Konseyi olmuştur. Amerika, Sovyet Rusya ve İngiltere bu konseyin önemli üç aktörüdür. Birleşmiş Milletler'in diğer organları da milletler arasında dostluk vücuda getirmek için çalışmış olsalardı, dünyadaki ahenksizlik daha az olabilirdi. Birleşmiş Milletler Kurulu, milletlerin sadece sorunlarının ortaya atıldığı bir yer değil, çözümler üretilen ve insanlığı yükseltecek projelerin oluşturulduğu bir yer olmalıdır. Sovyetler Birliği bahsi geçen görevlere katılmaktan kaçınmıştır. Bu durum netice elde edilmesini zorlaştırmış olmakla birlikte Sovyet vatandaşlarının diğer milletlerle işbirliği yapmalarının yolları araştırılarak amaca ulaşılması sağlanmış olacaktır¹⁸⁹. Burada Birleşmiş Milletler'e büyük görev düşmekle birlikte, bu kurum savaş sonrası barışı garanti edecek bir teşkilat olamamıştır. Bununla birlikte barış ve emniyetin devamı milletlerin kendi kuvvetine dayalı olmuştur ve olmaya devam edecektir¹⁹⁰. Barış ve emniyet yanında söz, basın ve haberleşme hürriyetlerinin yine hürriyet savuculuğu ile kısıtlanması, her ne kadar Sovyetler Birliği'nde bulunmuş olsa da haberleşme özgürlüğü için söz, basın ve haberleşme hürriyetinin kısıtlanması yerine daha da artırılması gerekmektedir. Ancak II. Dünya Savaşı sonrasında Birleşmiş Milletler'in hiçbir organı böyle durumları takip yetkisine sahip olamamıştır¹⁹¹. Bu da Birleşmiş Milletler'in her şeyde etkili olamadığını bize göstermektedir.

¹⁸⁵ Sander, *Siyasi Tarih (1914-1995)*, s. 204.

¹⁸⁶ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 4.

¹⁸⁷ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 25.

¹⁸⁸ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 26.

¹⁸⁹ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 28.

¹⁹⁰ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 29.

¹⁹¹ BCA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 27.

Sonuç

Devletlerin uyguladıkları dış politikalar, başta komşu devletler olmak üzere diğer devletleri yakından ilgilendirmektedir. Tarih boyunca özellikle ekonomik, askeri ve siyasi açıdan güçlü devletlerin uyguladıkları politikalar, zaman zaman rekabete ve bu rekabetin doğurduğu savaşlara neden olmuştur. Gücüne güç katmak isteyen ve bunu gerçekleştirirken diğerini düşünmeyen devletler, çoğu zaman insanlık trajedilerinin baş aktörü olmuşlardır. Özellikle sanayileşme sürecinden sonra hammadde ihtiyacı ve ürünlerin pazarlanması gibi gerekçelerle geri kalmış devletlerin yurtları sömürgeci devletlerin istilasına uğramıştır. Bu istila sömürgecilik ve emperyalizm denilen bir anlayışın uzun süre, değişik yöntemlerle bu gün bile, devam etmesine neden olmuştur. Bu çerçevede 20. yüzyıl sömürgecilik ve yayılmacılık yarışlarının hızlandığı bir dönem olarak değerlendirilebilir. Bu yarışların sonucunda meydana gelen I. ve II. Dünya Savaşları insanlığa buhranlı yıllar yaşatmıştır. Bu savaşlar hem sömüren hem de sömürülen devletlere büyük kayıplar yaşatmasına rağmen, insanlık bu gün bile yeni buhranlarla karşı karşıyadır.

İnsanlığın acı tecrübesi olan sömürgecilikteki rekabette Sovyet Rusya da yerini almıştır. Birinci Dünya Savaşı öncesinde İngiltere ve Fransa ile ittifak içerisinde olan Rusya, aynı zamanda gizli antlaşmalarla çeşitli kaynaklara sahip olmak istemiş ancak, 1917 yılındaki Bolşevik İhtilali ile yeni bir sürece girmiştir. İhtilal nedeniyle savaştan erken ayrılmak zorunda kalan Sovyet Rusya, isteklerine ulaşamamıştır. Bu dönemden sonra komünizm sisteminin başta Sovyet Rusya'ya ve sonrasında dünyaya hakim olması için çalışan Lenin ve Stalin, aynı zamanda devletin emperyalist emelleri için de çalışmışlardır. Sonuçta hem ideolojik hem de emperyalist arzular Sovyet Rusya'yı II. Dünya Savaşı'na sürüklemiştir. Savaşta Almanya'nın yenilmesi Sovyet Rusya'nın elini güçlendirmiş ve Rusya'yı Avrupa'daki en güçlü devlet konumuna yükseltmiştir. Özellikle Avrupa'nın doğusu Sovyet Rusya'nın yayılmacı ve emperyalist emellerine açık hale gelmiş ve burada oluşturulan Cominform teşkilatı ile Sovyet hakimiyeti kuvvetlendirilmiştir. Sovyet Rusya'nın Avrupa'da güçlenmesi, Amerika ve İngiltere'nin hoşuna gitmediği gibi emniyetlerinden emin olmayan bölge devletlerini de hoşnut etmemiştir. Bu süreçte yeni konumunun farkında olan Sovyet Rusya, isteklerini çekinmeden dile getirmeye başladığı gibi daha önce imzaladığı dostluk ve saldırmazlık antlaşmalarını da devam ettirmek istememiştir. Bu durum Amerika'nın bölge devletlerini desteklemesine ve nihayet NATO'nun ve Balkan Paketi'nin kuruluşuna neden olmuştur. Bu oluşumlar ve Stalin'in 1953 yılındaki ölümü Sovyet Rusya'nın sert ve yayılmacı politikadan belirli bir süre uzaklaşmasına katkı sağlamıştır.

Sovyet Rusya'nın Lenin ve Stalin dönemlerinde komünizm ağırlıklı iç ve dış politikası çeşitli zorbalıkları da beraberinde getirmiştir. Rejimin yerleşmesi için milyonlarca insanın öldürülmesinden kaçınılmamıştır. Aynı zamanda farklı ırklara mensup Sovyet vatandaşlarının asimile edilmesi için zorla alfabeleri değiştirilmiş ve Hristiyanlaştırılarak Ruslaştırma politikaları gerçekleştirilmek istenmiştir. Bu politikalar gerçekleştirilmek istenirken Sovyet vatandaşlarının aklıktan ölmeleri bile önemsenmemiştir. Sovyet Rusya'nın komünizm ağırlıklı politikası uluslararası ilişkilere de yansımıştır. Dünyanın hemen hemen her yerinde nüfuz elde etmek isteyen Sovyet Rusya, komünizmin ülkelerde yayılmasına büyük önem vermiş ve bunu gerçekleştirmeye çalışırken de dünyadaki işçilerden yararlanmıştır. Sonuçta Sovyet Rusya'nın hem iç hem de dış siyasette uyguladığı politikalar dünya devletleri tarafından kabul görmemiştir. Bu politikalar dünya devletlerini büyük oranda bir arada tutmuş ve Sovyetlerin birçok isteği bu sayede engellenmiştir.

Nihayet Sovyet dış politikası ve emperyalizm ideali çerçevesinde uygulanan politikalar insanlığın vicdanında yer bulamamıştır. Komünizm ve sosyalizm eksenli geliştirilen metotlar sürgünlere, yokluklara ve katliamlara neden olduğu gibi dünya milletlerinden olumlu not alamamış ve başarısız kabul edilmiştir. Bununla birlikte diyebiliriz ki ülkelerden yükselecek medeniyet ve insanlık ışığı dünyaca tanınmanın en önemli şartıdır¹⁹². Bu çerçevede insanlığın ortak değeri olan medeniyete katkı sağlamak, devletlerin sömürü ve yayılmacı politikalarından uzak durmasına bağlıdır. Sonuçta insanlık ancak sömürgeci ve emperyalist politikalarından uzak kaldığı sürece yükselecektir.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

- Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 1.
Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 2.
Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 3.
Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 4.
Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 5.
Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 6.
Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 7
Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 8.
Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 9.
Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 10.
Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 11.
Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 12.
Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 13.
Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 14.
Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 15.
Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 16.
Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 17.
Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 18.
Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 19.
Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 20.

¹⁹² **BCA**, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 30.

- Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 22.
 Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 23.
 Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 24.
 Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 25.
 Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 26.
 Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 27.
 Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 28.
 Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 29.
 Fon Kodu: 030.10 Yer No: 250.687.40, 30.

II. Tetkik Eserler

- AĞAOĞLU, Samet, **Sovyet Rusya İmparatorluğu**, Baha Matbaası, İstanbul 1967.
- ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Alkım Yayınları, İstanbul 2000.
- ARMAOĞLU, Fahir, **Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri (Açıklamalı)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.
- BERDING, Andrew H., **Dulles on Diplomacy**, D. Van Nostrand Company, Princeton, New York 1965.
- BETHELL, Nicholas, **The Last Secret, Forcible Repatriation To Russia 1944-7**, Andre Deutsch Limited, Edinburg 1974.
- BOZKURT, Giray Saynur, "Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, X/2, Kış 2010, ss. 51-95.
- BULUT, Sedef, "Sovyet Tehdidine Karşı Güvenlik Arayışları: I. ve II. Menderes Hükümetlerinin (1950-1954) NATO Üyeliği ve Balkan Politikası", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 41, Mayıs 2008, ss. 35-61.
- CAROA, Olaf, **Sovyet İmparatorluğu Sömürülen Milletler**, Cilt: 2, Çeviren: Zerhan Yüksel, Tercüman 1001 Temel Eser Serisi No: 67, Kervan Yayıncılık, İstanbul 1975.
- CRONYN, George W., **Komünizm Hakkında Tafsilat**, Derleyen: Howard Oiseth, Doğuş Limited Şirketi Matbaası, Ankara 1959.
- DEMİR, Abdullah, **Tarihten Günümüze Rus Yayılmacılığı ve Yeni Kurulan Cumhuriyetler**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1998.
- DJILAS, Milovan, **Yeni Sınıf**, Çeviren: H. Tayfur Sonkur, Doğuş Matbaası, Ankara 1959.
- ERİŞ, Metin, **Amerikan-Rus Emperyalizmi**, Boğaziçi Basım ve Yayınevi, İstanbul 1974.

- ERTEM, Barış, “Türkiye Üzerindeki Sovyet Talepleri ve Türk-Sovyet İlişkileri (1939-1947)”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Volume 3, Spring 2010, ss. 252-273.
- FISCHER, John, **Sovyet Cennetinin İç Yüzü (Demir Perdenin Arkası)**, Çeviren: Fethi Kardeş, Varlık Yayınları, İstanbul 1947.
- GOEBBELS, Paul Joseph, **Savaş Notları**, Milli Hareket Yayınları: 2, Bahar Basımevi, İstanbul 1968.
- GÖMEÇ, Saadettin, **Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi**, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.
- GÜLER, Yavuz, “II. Dünya Harbi Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri (1945-1950)”, **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 2, 2004, ss. 209-224.
- GÜRÜN, Kâmuran, **Dış İlişkiler ve Türk Politikası (1939’dan günümüze kadar)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 531, Ankara 1983.
- HART, Liddel, **II. Dünya Savaşı Tarihi, I-II**, Çeviren: Kerim Bağrıaçık, Yapı Kredi Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2002.
- KOESTLER, Arthur, **Sovyet Efsanesi ve Hakikat (Kızıl Rusya’nın İçyüzü)**, Çeviren: Hüseyin Cahit Yalçın, İnsel Kitabevi, Ankara 1949.
- KORIAKOFF, Michael, **İnsan Olmak İstedim**, Çeviren: Hayri Tayfur Sonkur, Güven Basımevi, Berkalp Kitabevi, Ankara 1948.
- KÖYMEN, Niyazi, **İki Dev-İki Sistem Rusya-Amerika, Gezilerden İzlenimler-Kıyaslamalar**, Karınca Matbaacılık, İzmir 1968.
- KRUŞÇEV, Nikita, **Kruşçev’in Anıları I**, Türkçesi: Mehmet Harmancı, Milliyet Yayınları, İstanbul 1971.
- MİKAİL, Elnur Hasan, **Yeni Çarlar ve Rus Dış Politikası**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007.
- ÖZEY, Ramazan, **Tabiatı, İnsanı ve İktisadı ile Türk Dünyası**, Öz Eğitim Yayınları, İstanbul 1996.
- RIASANOVSKY, Nicholas V.- STEINBERG, Mark D., **A History of Russia**, Oxford University Press, New York 2005.
- SAKİN, Serdar- SALEP, Mustafa, **Balkanlar’da Güvenlik Arzusu Türkiye-Yunanistan-Yugoslavya İlişkileri ve Balkan Paktı**, Berikan Yayınları, Ankara 2012.
- SANDER, Oral, **Siyasi Tarih (1914-1995)**, 16. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 2007.
- SANDER, Oral, **Türk-Amerikan İlişkileri (1947-1964)**, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 427, Ankara 1979.
- SARAY, Mehmet, **Türk-Rus Münasebetlerinin Bir Analizi**, MEB Yayınları, İstanbul 1998.
- SHTEMENKO, Sergei M., **İkinci Dünya Savaşı’nda Rus Harekatı, Rus Kurmayı Savaşta (1941-1945)**, Çevirenler: Güven Korulsan-Yaşar Uçar, Ararat Yayınevi, İstanbul 1971.

- TACEMEN, Ahmet, **Rus Egemenliğindeki Türklerin Alfabelerinin Değiştirilmeleri 1769-1940**, Erciyes Üniversitesi Yayınları No: 68, Kayseri 1994.
- ULUSAN, Şayan, “Türkiye’nin Milletler Cemiyeti’ne (Cemiyet-i Akvam) Girişi-Öncesi ve Sonrası”, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Cilt: VII, Sayı: 16-17, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2008, ss. 237-258.
- ÜLKER ERKAN, B. Ayça, “Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği Arasındaki Soğuk Savaş Yıllarında Amerikan Dış Politikası”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 2010, Cilt: 8, Sayı: 1, ss. 183-194.

III. Sözlükler

- Merriam Webster’s Collegiate Dictionary**, Tent Edition, Merriam-Webster, Incorporated, USA 1994.
- Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi**, C. 7, Meydan Yayınevi, İstanbul 1972.
- Yaşar Önen- Ziya Şanbey, **Almanca-Türkçe Sözlük**, C. 1, Hazırlayan: Vural Ülkü, Türk Dil Kurumu Yayını No: 546, Ankara 1993.